

Cankarjev glasnik

Mesečnik za leposlovje in pouk

Izdaja

CANKARJEVA USTANOVA

Uredništvo in upravljanje — 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

Urednik: Etbin Kristan

Upravnik: Louis Zorko

Naročnina za Zedinjene države: Na leto \$3.00, pol leta \$1.50, za 4 mesece \$1.00, posamezen zvezek 30 centov. Za inozemstvo \$4.00 na leto

ODBORNIKI CANKARJEVE USTANOVE

Louis Kaferle, predsednik; Vatro J. Grill, podpredsednik; Louis Zorko, tajnik; Joseph Frančeskin, blagajnik; Joseph Jauch, zapisnikar.

Nadzorniki: Ludvik Medvešek, John Krebel, Jennie Dagarin.

Prosvetni odbor: Ivan Jontez, Milan Medvešek, Frank Česen.

Gospodarski odbor: Vincent Salmich, John Tavčar, Felix Strumbel, Leo Poljšak, Mary Somrak, Pavla Kline, Anton Jankovich.

CANKARJEV GLASNIK (CANKAR'S HERALD) is published monthly
by the Cankar Foundation, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

Entered as Second Class Matter August 31, 1937, at Cleveland, Ohio,
under the Act of March 3, 1879

Subscription rates: Domestic — One year \$3.00. Half year \$1.50

4 months \$1.00. Foreign \$4.00. Single copy 30 cents

Editor: Etbin Kristan

Manager: Louis Zorko

Usebina

TRAGIČNE ILUZIJE	293
E. K.: NAŠ PERUŠEK	297
JAKOB ZUPANČIČ: BISER	299
ANTON DEBELJAK: OČETU V SLOVO	303
IVAN JONTEZ: MALODUŠNOST	304
E. K.: JULKINA ZMOTA (nadaljevanje)	305
ANTON DEBELJAK: TOPLA TIŠINA	306
E. K.: DREJČETOVA POT (nadaljevanje)	307
O ZAČETKIH ŽIVLJENJA	309
ETBIN KRISTAN: ČUDOTVORNA SMRT (nadaljevanje)	311

CG

Mićun M. Pavićević: - Sa Cetinja i kamena

Crnogorske zgodnice, većinoma šaljive, zbirajo razni domačini. Liriki Trifun Gjukić na pr. je 1938. objavil v Beogradu snopič "Stari vidici." Daleč najplodnejši pa je naš naslovnik, saj vam dela kakor na tekočem traku: 5 ali 6 zajetnih zvezkov na leto je temu silaku igrača. Za božič 1939. je izšel eden številnih zvezkov "Crnogorci," kjer zavzemajo s. 153-328 zgolj ocene dosedanjih njegovih del, vmes prikaz "Cankarjevega glasnika" 1. II. Te kritike Mićunovih publikacij so prvotno v raznih slovenskih, a tudi neslovenskih govoricah.

Poleg gradiva iz prebogatice crnogorske narodne predaje (tradicije) pa Mićun siplje v svet še izvirne cvetke svojega srca in uma. Letos mi je poslal že drugo svojo pesniško zbirko. O prvi "Antologiji" sem poročal drugje. Najnovejša vsebuje avtorjevo liriko, tudi prozno, od '90-1918. Uvodoma poudarja vseučiliški prof. Ž. Perić, da pesnikovi stihi s socialnimi motivi znatno prekašajo kitice z domorodnim navdihom. Dr. L. Vojnović pa mu priznava: "Ti si vražji človek. V tebi je sama dinamika... Tvojemu jeziku se kar čudim! Nikdo se ne more v tem pogledu primerjati s teboj . . . "Odvetnik dr. L. Rašović omenja, da si ne more misliti pri nobenem kulturnem narodu tako bistrih samoukov ko: Dositej, Vuk, Njegoš, Karadjordje, Miloš. "Za mene si ti eden takih dokazov za veličino naše rase . . . Imaš res književen, lapidaren slog . . ."

Pavićević se dobro zaveda svojih prirodnih darov, saj samozavestno kakor naš Aškerc opeva svojo naravo:

O naravi moja ohola i drska,
Ti si svakom divlja, surova i mrska . . .
Vendar v "Molitvi" prosi Najvišjega milosti, da bi mogel vsakega človeka pritisniti na prsi:

Daj mi u srcu kap tvoje milosti,
I stišaj orkan podivljale čudi:
Da mogu praštat' gonjenja i zlosti,
I cio svijet prigrlit' na grudi . . .
Najštevilneje so zastopani utrinki iz svetovne vojne.

Med nje spada svojevrstni sonet o nemškem cesarju, kjer se glasi druga kitica:
A planine ljudskog mesa oko mračnog cara
gnjiju . . .

Hiljadama duplja zjape k' o strašila kroz noć
crnu.

Hiljadama majki stenju, tuže, plaču i vapiju.
Iz krvi se Viljem trza i svoj krvav plašt ogrnu.

Kri ni voda. Navzlic volji po mednarodnem bratstvu čutiš, da sinu Črnih brd duša močnejše gori za najbližje svojce. Nastop Rusov proti Karpatom za svetovnega spopada mu je vzbudil sonet, kjer pravi:

I svaki zamah njihov, jak k' o bura,
Podigao je Kavkaze kostura
Kroz polja, koja mraz i studen bije . . .

Gle, i Lavov je njihov talas skrha',
Prekrio ravni do Karpatskog Vrha.
Već ruski or' o nad Peštom se vije!

* * *

Če pojdejo Mićunovi zborniki s tako histrostjo na dan kakor zadnja leta, bo v kratkem dosegel sto knjig. Med njimi utegne biti še katera slovenska, saj je doslej nabral precej sodobnih slovenskih narodnih popevčic in raznih zgodbic o naših ljudeh. Kdor bi imel kaj primernih anekdot iz našega področja, naj jih pošlje na naslov: Mićun M. Pavićević, književnik, Grgurova 3, Zagreb, Jugoslavija.

Anton Debeljak

ANTON DEBELJAK:

Pismo onkraj groba

Družini nam bili ste, oče, strogi,
srce zagreblj ste globoko v nedro
—koščak tako zakriva sladko jedro—
v ljubezni smo se zdeli kar ubogi.

Gluhi za vinsko vedro pa za čedro—
ko dete ste verjeli bajki mnogi,
a z milim Bogom vedno v čisti slogi,
kazali ste drugod obličje vedro.

Uboštvo vam je dalo dosti brige,
in dasi svete vam bilé so knjige,
za branje zmogli časa ste le malo.

Vsa tuja vam bilá je tajna slovnice
in težje v roki zdelo se pisalo
od têsél, ometač, plenkač in rovnice.

Op. Plenkača, plankacha—na dolgem toporišču nasajena tesarska sekira z ravno ostrino
in bradljem za gladko obtesavanje tramov.

CANKARJEV GLASNIK

MESEČNIK ZA LEPOSLOVJE IN POUK

III.
LETNIK
1939-1940

♦
12.
števila

Tragične iluzije

Se stoji po konci Anglija, Anglija, zadnje upanje Evrope in — upanje Amerike. Dežela za deželo je padala pred navalom največjega tolovajstva, kar ga doslej pozna zgodovina človeškega rodu. Angliji ponujajo uspehov pijani roparski morilci "mir" in obenem ji žugajo s popolnim uničenjem, angleški voditelji s soglasnim odobravanjem naroda pa odgovarjajo s prezirom na lažnivo sladkanje in na bombastične grožnje. Anglija še stoji in je pripravljena za obrambo.

Čudovito se je izpremenila Velika Britanija od tistih časov, ko jo je Chamberlain povedel v močvirno politiko odnehanja in tolažil, koketiranja z Mussolinijem in Hitlerjem, do zatajitve Etiopije in do podlega izdajstva Čehoslovaške. In izpremenilo se je mišljenje demokratskega sveta, ki so ga tedanji slabotni voditelji napolnili s prezirom in gnusom, a sedaj gleda z občudovanjem na prebujeno Anglijo in dviga vse svoje želje, vse svoje hrepenenje za uspešno obrambo, za zmago Britanije.

Nihče ne more biti prerok v sedanjih časih; mnogi, ki so z veliko samozavestjo in odločnostjo napovedali bodočnost, so morali priznati svojo zmoto, ko je bilo preročanstvo komaj izgovorjeno. Nihče ne more zanesljivo presoditi angleške sile, tudi ne more nihče za gotovo oceniti, koliko udarne moči je nacizmu še ostalo in koliko koristi mu morejo še dati podla izdajstva, v katerih imajo tolovaji močnejše orožje kot v vsej mehanski opremljeni armadi. Toda jasno je, da je Anglija zadnja trdnjava demokracije v Evropi in da je od nje odvisna bodočnost vsega sveta. Iz tega pa izvira brezpogojna dolžnost vsake še živeče demokracije, da pomaga angleškim brambovcem z vsemi sredstvi, ki jih premore brez obzira na to, ali bo dobila plačila v denarju ali ne. Današnja Anglija se bojuje za nekaj, kar bi se sramotno ponižalo, če bi se sploh prisposobljalo denarju; rešitev demokracije, kar je še ni pomandrane, je vredna več kot vse milijarde sveta.

Čas je, da se tega zave vsakdo, komur je demokracija res

pri srcu in da se otrese iluzij, ki se zde lepe, ampak imajo življenje le v sanjah in so demokraciji več škodovali, hitlerizmu pa več pomagale kot vse njegove oborožene tolpe. Z milimi iluzijami se je pričelo propadanje demokracije in povzdig fašizma. In tisti, ki se še danes ne morejo otresti sanj in če se zbude iz ene, se hitro zazibljejo v drugo, so duševno popolnoma enaki chamberlainom, ki tudi niso storili nič drugega kot da so postavili svoje iluzije na mesto krute, neprizanesljive realnosti.

Kritika preteklosti ne izpremeni tega, kar se je zgodilo. Toda po vsem, kar so zadnja leta, zlasti pa zadnji meseci prinesli, je krvavo potrebna, da se ne bodo zmote, ki so največ zakrivile strašno tragedijo časa, ponavljale in porodile še večjo grozo. Vsi mali narodi Evrope in tudi nekateri večji so živeli v iluziji, da se lahko zanašajo na besede največjega, najpodlejšega lažnivca in macchiavellea in vsi po vrsti so se morali ob rekah krvi prepričati, da ni beseda po Atilovi slavi hrepenečega blazneža vredna toliko kolikor snežnika, ki pade na zemljo, pa ji da vsaj kapljico mokrote. Vsi so verjeli, da so varni, dokler ostanejo "nevtralni," tudi če pomandrajo železne pete vsa polja sosedov. In nobenega ni obvarovala nevtralnost, vsem so se polja poškopila s krvjo in pravice vseh je pokopala svastika.

Kakšna bi bila danes Evropa, če ne bi bilo teh tragičnih iluzij, če bi bili vsi od začetka priznali trdo resnico, da najlepše filozofije nič ne opravijo zoper silo, da se železne pesti ubrani le železna pest in če bi se bili po tej kruti, toda nepobitni resnici tudi ravnali?

V tistih časih, ko so se krize pripravljale, je bilo v tem listu rečeno: "Vsaka demokracija mora pomagati vsaki demokraciji, sicer gorje demokraciji!" Če bi se bilo to uresničilo v Evropi, vsaj ko so Čehoslovaško polagali na žitvenik! Kakšno silo bi bile združene demokracije lahko postavile zoper nacistično tolovajstvo in kako bi roparski morilci danes bili brez moči! — Razmere so bile že bolj neugodne, ko so rokovnjaške bande vdrle v Poljsko, vendar pa bi bila združena moč demokracij še dovolj velika, da bi bila zajezila pohod barbarov. Toda iluzije so bile močnejše od spoznanja dejstev. Nihče se ni hotel zameriti supernapoleonu, vsak je ostal kakor polž v svoji hišici, dokler niso bombniki, tanki, predvsem pa izdajstvo razpršili vse sladke iluzije.

Na Češkem, Poljskem, Finskem, na Danskem, v Norvegiji, na Nizozemskem, v Belgiji, v Franciji nimajo več nekdanjih iluzij. Toda povsod še niso umrle. Tudi v Ameriki so našle rodovitna tla in cveto tako bujno, da tisti, ki delajo šopke iz njih, ne mislijo, koliko strupa se skriva v mnogih sveže zelenih, v mnogih prelestno pobarvanih rastlinah. Najpriljubljenejši je

sen o absolutni varnosti Amerike, katero je narava sama obdala z dvema velikima oceanoma in jo zavarovala pred vsakim zunanjim napadom. Potrdilo svoje lepe vere najdejo celo v spisih nekaterih generalov, prav tako kot bi v knjigah in člankih drugih generalov in admiralov lahko našli naravnost nasprotne dokaze. Pa ob svojih pobožnih željah pozabljajo na preteklost, prezirajo sedanost in ne marajo bistro pogledati v bodočnost.

V začetku preteklega stoletja je bil Pacifik prav tako velik kot je sedaj in Atlantik je ločil Ameriko od Evrope kakor danes. Zedinjene države so bile takrat zapletene v vojno z Anglijo in kdor malo prelista zgodovino te dobe, se prav lahko prepriča, da vse atlantične vode niso preprečile blokiranja ameriških luk in napadov na ameriško ozemlje. Leta 1918 so Zedinjene države izurile ogromno armado in so jo poslale v Francijo, kjer je po magala poraziti kajzerstvo. Med Ameriko in Francijo je bil Atlantik, naša armada pa je vendar prišla na drugo stran. Pogledajte na zemljevid ali pa obudite svoj zemljepisni spomin. Kje sta Avstralija in Nova Zelandija, a kje je Egipt? Precej slane vode je vmes, pa vendar so "anzaki" v Egiptu. Kako so kanadske čete prišle v Anglijo?

Težko, da bi kdo verjel na napad iz Evrope, dokler stoji Anglija. Toda kaj, če bi Anglija padla? . . .

O! — je v bližini zadonel glas — naj pade. Tedaj bo pa revolucija v Nemčiji!

Kako kažejo pobožne želje mislim pot, zlagano, napačno pot! Revolucija v Nemčiji bi lahko bila lepa reč, lahko pa tudi slaba ker bi lahko na mesto enega Hitlerja postavila drugega; ampak tisti, ki govore o njej, so Petri Pani, ki nočejo nikdar dorasti in ostajajo v srcu in duši otroci. Če zmaga Nemčija, zmaga s tem nacizem in če je pred vojno bil dovolj močan, da je onemogočil vsak upor, ko so njegovi sovražniki v deželi bili še številni in po inteligentnosti močnejši od hitlerskih vernikov, bo po zmagi stokrat močnejši in vsaka misel na revolucijo je slaboumna traparija. Zmagovite armade še nikdar niso rebelirale. Ko so leninovci po oktobrski revoluciji vprašali nemške socialiste, zakaj ne store v Nemčiji enako, so jim ti odgovorili: "Ali ne razumete, da je revolucija v Nemčiji nemogoča, dokler ni nemška armada poražena?" In dogodki so potrdili njihove besede. Te veljajo letos prav tako kot so veljale leta 1918 in v vseh letih, v katerih zgodovina beleži vojne in revolucije.

Čim bolj zmaguje nacizem, tem manj imajo Nemci razloga za revolucijo. Posledica nemških zmag je stradanje premaganih, a nasičenje Nemcev. Hitlerjeve tolpe kradejo in ropajo, kamor koli pridejo; vlaki jim privražajo iz Nemčije strelivo, nazaj pa vozijo zlato, žito, rude, maslo in kar že najdejo. Glavni sovražniki

nacizma so že davno v tujini, kar jih ni v koncentracijskih taborih, v ječah ali na pokopališčih. Mladina, ki dorašča, je vzgojena v "rasnem" duhu. In če tli še kje kaj nasprotstva, skrbi Himmler s svojimi polki gestapovcev, da se hitro zatre. Armada sama je pod njegovim nadzorstvom in prepojena s špijoni. Kdor se zanaša na propagando, vara samega sebe. Saj je Chamberlain, dokler je imel še kaj besede, poskušal tudi s tem. Toda če bi bili takrat angleški letalci zmetali v Nemčijo le stotinko bomb kolikor so raztrosili letakov, bi bil uspeh tisočkrat boljši. Za propagando so skrbeli nemški izgnanci in imeli so jo krasno organizirano. Revolucije v Nemčiji pa vendar ni povzročila. Kdo naj jo povzroči in izvrši, če postane Hitler gospodar Evrope?

Nemci niso skromni. Ko so se nacijske čete vozile v glavna mesta izdanih in poraženih dežel, so vojaki prepevali pesem:

Heute gehört uns Europa
und morgen die ganze Welt.

(Danes je naša Evropa in jutri bo ves svet naš.)

Ko so Hitlerju povedali, da namerava Amerika pomagati zaveznikom, je zaničljivo odgovoril: "Amerika naj rajša ne vtika svojih prstov v nemške zadeve, zakaj jaz lahko požnem Ameriko v kaos in civilno vojno, le če pritisnem na električni gumb." Goebbels pravi vselej, kadar kdo govori o Ameriki: "Amerika še ni na vrsti." Podobno se izražajo vsi nacijski veljaki, vsi zaničujejo Ameriko in vsi mislijo in tudi pravijo, da nemška sila z Ameriko še lažje opravi kot z Evropo.

Gotovo je v vsem tem mnogo iluzij. Ampak nemški gromovniki jih jemljejo resno in to odločuje. Današnja Nemčija je pijana zmag in taka pijanost je hujša od alkoholične. Izraža se v nezaslišanih bestijalnostih, ki jih izvršujejo armadi sledeči gestapovski oddelki po vseh zasedenih krajih, kamor prihajajo z vešali na kolesih; izraža se v fizičnem in duševnem zatiranju in dejanskem uničevanju tujih narodnosti, predvsem njihovih naprednih elementov, njihovih organizacij in njihovih ustav in v zaslužnenju delavstva; izraža se v neprenehoma naraščajoči megalomaniji in divje prekipeljavosti poželjivosti.

Edina Anglija stoji danes še med nacistično poplavo in ostanki demokracije. Če pade Anglija, pade z njo vsa Evropa in tedaj izgubi tudi Amerika svojo predstražo in bo morala skrbeti sama zase. Očitno je torej, da je vztrajanje Anglije v vitalnem interesu Amerike, iz česar neizogibno sledi sklep za Ameriko in njeno demokracijo: "Pomagati Angliji z vsemi sredstvi pomeni, pomagati samemu sebi."

Preženimo sladke, a nevarne sanje in pogledjmo dejstvom naravnost v oči.

Naš Perušek

Ni bila težka mōra, neprijeten, mučen san,
ki vendar mine in ko pride jutro, ni več res . . .
Pomlad se je rodila, blag in jasen je bil dan,
že v svežem cvetju vrt, nad njim metuljev prvih ples.

Zadonel je v ušesa iznenada glas teman,
ko da še pred večerom sonce utočilo je —.
Zlovešči sel se moti! Saj je jasen, svetel dan!
Pomlad nas kliče. Radost vabi v kolo brate vse . . .

Življenje novo se zbudilo je v prirodi vsej.
še včeraj, bi se zdelo, mraz je ljuto stiskal kraj,
a danes sonce milo posijalo je, in glej:
Topló je in svetló in zemlja slavi mladi maj.

Od vseh strani sveta življenja klic odmeva že.
Vso zimsko trudnost Vigred zdaj preganja iz kosti,
ogreva srčno kri, sveži duha, krepi roke
in kar je mlado, raste, staro pa se pomladi.

V vseh zdravih dušah mlade volje vroči val kipi.
Tam na obzorju daljnem zlatih ciljev žar plamti,
nestrpno, silno hrepenenje proti njim hiti
in resni tvorec v svoje delo ves se zatopi.

A kdo je ljubil svoje delo bolj kot si ga ti,
ki davno si posvetil moč mu svojega duha?
Tvoj cilj, krasan in blag v višavah jasnih se blešči,
a ko ti noga stopa, čuti zemlje trda tla . . .

Resnična ni, oj ni beseda, ki po mestu gre! —
Nerodne zmote vstajajo, leté, kdove odkod.
A tvojega je žitja komaj zgodnje leto še
in dela tvojega še ni dozorel zadnji plod.

Izkušenj tvojih, sladkih, trpkih pač je kup visok.
Obilne že so žetve bile s tvojega polja,
zaklad pa tvoj, odkrit, a le načet, je preglbok,
da v kratkih svojih letih bi izčrpal ga do dna.

Velika množ nas je, ki čakamo, da pride dan,
ko se zavesa spet razgrne in oko uzre
na prostem platnu čudež, v tvoji duši zasnovan
in živ tako, da se očem skrivnost svet odpre,

lepote svet, ki le nejasno sluti duh ga naš,
dasi po njem od vseh začetkov strastno koprne.
A ti ustvariš in njegove slike nam podaš
in očaravaš naše žejne duše in oči.

Palači knežji skromni dom ni bil podoben tvoj,
bogastvo zlato ti nagrada ni bila nikdar.
A bil si mož in tožil nisi. — "Velik svet je moj,"
dejal si; "brez meja je. Tam lepote je oltar.

"Čaroben je in pravljice v logovih tam žive,
in sanje plete čudežne po zraku beli dan.
A vendar zgodbe žive se, resnične tam gode,
kjer slišiš, kadar na piščal zasvira večni Pan . . ."

Tvoj čopič je naslikal gaj, da v senco sedel bi,
a v mestu, kjer je bede stan, motiv si drag odkril;
v puščavi si pokazal nam, da brez lepote ni,
premogar moj bi za rudnik ti zdravico napil.

Kdaj spet, prijatelj, drug, odpreš nam stvarstev svojih hram?
Kdaj vnovič gladne si ob njih napasemo oči?
Sebičen nisi bil, užival nisi nikdar sam —
kdaj novo svetlo zarjo nam pričaraš iz noči? . . .

Pomlad je tukaj, tvoj je čas . . . Kaj pravi trdi glas? . . .
Pripravljen si . . . Kaj bije, klenka kot mrtvaški zvon? . . .
Ni res! Ni res! Mogoče ni. Življenja zdaj je čas.
In dela dan . . . Ni res, kar trdi neizprosni bron . . .

Oh—sklonjene so glave. V srca se je nož zaril.
Možje, ki rane zataje, od boli zdaj ihte.
Resničen bil je tuge glas. San mučni ni strašil.
V očeh tema je, le ob krsti sveče zdaj gore.

Verjeti nočeš, a verjeti moraš, oj srce,
da je odšel od nas, da ga nikdar ne bo nazaj.
Zdaj v družbi velikanov je, ki tiho spanje spe,
duha sproščenega sprejel je večne slave gaj.

Bridkost je v dušah, ki častile in ljubile so;
poslej jim mili bo obraz v spominu le ostal.
A delo rok njegovih in duha živelo bo.
Postavil si je spomenik — ta kot granit bo stal . . .

e. k.

Biser

JAKOB ZUPANČIČ

*Veš, sodba tako je zapisana,
z dletom zarezana
v kamen — granit.*

(Alfonz Gspan)

na licu tik pod njenim zatisnjenim očesom. Pozorneje sem pogledal—da, bila je solza, solza iz njegovega očesa.

*

“Pojdi z menoj v okrajno mrtvašnico!”

Osupnil sem. Kar živim tu, še nisem bil ne v svetovno znanih klavnicah in ne v mrtvašnici. Preveč klanja—preveč mrličev sem videl v tisti prvi svetovni vojni.

Toda prijatelj je bil popolnoma resen—preresen. Očividno se je nekaj nenadnega, globalnega zgibalo v njegovi notranjosti. Iz popoldanskega dnevnika je iztrgal kratko novico, jo spravil v listnico in že sva bila na potu.

“Na desni roki, tik pod kazalcem—mal polumesec. Levo uho z neznatno pikico. In na vratu...” Zdelo se mi je, da je govoril sam sebi, pa mu nisem prekinil besede. Še nikdar ga nisem videl takega, pa me je začelo skrbeti.

V mrtvašnici je prijatelj pokazal časopisni izrezek, in ko sva čakala, da so truplo potegnili iz ledenice, sem poškilil na ta košček papirja. Bila je zelo kratka notica nekje s tridesete strani—kajti vse sprednje strani so posvečene nesrečni Evropi in mrzličnim pripravam Amerike—da si je neznana ženska vzela življenje: visokost taka in taka, teža ta in ta, starost približno tolika.

Uradnik nama je pomignil, pa sva stopila v malo dvoranico in že vzduh me je skrajno neprijetno dirnil; najrajši bi se bil obrnil, ampak takoj sem pozabil nase, ko sem pogledal prijatelja, ki se je, stopivši k truplu, krčevito oprijel mramorne plošče, na kateri je ležalo. Prijel sem ga pod pazduho, pa se je hitro otresel in zopet zbral.

Policijski agent se je nasmehnil—vedel je, da je moj prijatelj spoznal samomorilko.

Prijatelj Ray pa je nežno gladil kostanjevo črne lase, precej posejane s sivimi. Privzdignil je šop las in ljubkujoče pobožal levo uho. Odgrnil je roke in tudi jaz sem videl mal znak na desni roki. Že prej pa sem opazil podplutja na vratu.

Ray je strmel v lepi obraz, ki je bil videti kot okamenel. Zazdelo se mi je, da vidim biser

Uro kasneje sva sedela doma. Okusen prigrizek, žganje in pivo je bilo pripravljeno za naju, ali v tek nama ni šlo—prizor iz mrtvašnice je naju še zmirom težil.

Natočil sem šilce žganja, pa ga molče pomaknil predenj. Morda niti vedel ni, da je ponudeno mu žganico izpil; slej ko prej se mi je zdel duševno odsoten. Rad bi ga bil kakor koli razvedril, pa nisem mogel najti pripravnih besed. Tako se je molk vlekel še dalje.

Naposled se je le zganil. Trpko nasmehnivši se, je dejal:

“Gotovo si misliš, da sta bili moje in njeno življenje tesno povezani . . .?”

“Po biseru na njenem lisu bi se dalo sklepati . . .” Sam ne vem, zakaj sem začel s frazo in nerodno mi je bilo in mučno še bolj, ko je Rajko znova prikrito potegnil roko preko oči.

Pokazal je na CHICAGO DAILY NEWS in na naslov v prvem stolpcu na prvi strani: “Economic Disaster to Come, No Matter Who Wins the War.” Drugi naslov je povedal, da so Nemci zasedli Lille, Ostende in Ypres.

Presenečen sem gledal prijatelja. Kaj ima to opraviti s samomorilko? Rajko pa je nekako trudno pojasnil:

“Ta mlada žena je—vsaj kolikor mi je osebno znano—prva tukajšnja žrtev ondote peklenske morije. In solzo si primerjal biseru—kakšno naključje: njeno ime je Biser—Pearl!”

Ne spomnim se, da sem še kdaj poslušal kako zgodbo s tako pozornostjo kot sem to o Biseru, ki ga je indirektno zdrobila Hitlerjeva peta.

Toda poslušajte mojega prijatelja!

*

Kot veš—je pripovedoval—sem se zadnje tedne mudil na vzhodu po opravkih. V soboto sem obiskal nekaj prijatelj, preden sem se vrnil. Ustavili smo se malo tu, malo tam—ura je tekla in odtekel, ali bolje, odbrzel je tudi zadnji vlak dvajset minut po polnoči.

Kaj hočeš drugega, kot krokat do prihodnjega vlaka—nad šest ur torej. Ne spominjam se več natančno, kod smo brodili trije mušketirji. Mogoče je sploh bolje, ne spominjati se. No, nazadnje sem se znašel na moderni postaji, prijatelja pa sta se poslovila in odšla domov spat.

Ogromna postaja je bila takorekoč moja, saj ni bilo razen par nosačev in nekega skrokanega mornarja nikogar. Po hodišču, ki vodi na glavni trg, so se čimdalje hitreje razširjali jutranji žarki.

Obhodil sem vse koticke; hotel sem se v avtomatu fotografirati, da bi kasneje videl, kakšen sem skrokan, pa ni funkcioniral. Ogle dal sem si lično izložbo mestne knjižnice. Tu so bile razpostavljene številne knjige, ki so bile filmirane in zraven fotografski prizori iz filmov ter portreti igralcev in igralk. Tudi par rutic je tu, ki so jih filmske zvezde imele v raznih igrah. Kako natrkan sem bil, dokazuje, da sem se na glas zasmel, ko sem zapazil robček Hedy Lamarrjeve iz nekega novejšega filma, pa sem se spomnil, da nihče na svetu ne more razstaviti robčka, ki ga je nosila v nekem prizoru v "Simfoniji ljubezni"—v Ameriki prekršeni v "Ekstazo"—ker namreč robčka niti imele ni na sebi.

Niti opazil nisem, da je medtem tudi nekdo drugi ogledoval to izložbo, dokler me ni ženski glas zdramil z vprašanjem:

"Ali misliš, da je hči odgovorna, zato ker je očetova hčerka?"

Mlada, sportno oblečena ženska je kazala z drobnim prstom na knjigo "Her Father's Daughter."

Modroval sem, da ni nihče odgovoren za to, kar je bil ob rojstvu. Kar razumeti nisem mogel, ko se mi je s prekipevajočimi besedami zahvalila, nato pa pokazala na drugo knjigo—Rudyarda Kiplinga: "The Light That Failed."

Sam sem bil skrokan in zato menda nisem takoj opazil, da je moja soseda bila tudi precej—kot pravite Slovenci—"v rožicah." Saj je komaj stala in črno obrobene oči so pričale, da ni vso noč zatislila oči.

Vsak na svoj način sva krokala—sedaj pa se križata najini proti tu na kolodvoru in odtod morda potujeva skupaj ali pa vsak v svojo smer. Toda tako je pač življenje. Govorila bova banalnosti in v štiri in dvajsetih urah se ne

bo ne eden ne drugi spominjal tega srečanja . . .

Ampak motil sem se. To srečanje je zapustilo pregloboko rano v srcu, da bi ga mogel pozabiti. Zapustilo pa je tudi bojazen, da bo podobnih primerov še mnogo, premnogo v tej takozvani najsrečnejši deželi na svetu.

Ko sva se udobno, po precejšnjem veslanju med sedeži, ukrcala v zadnjem sedežu na brzovlaku Lake Shore, je Pearl—seveda sva se med kratkim čakanjem takorekoč pobratila in posestrila—pokazala na svoj kovček in rekla: "Pijva!" Njen glas je bil zapovedovalen, pa sem odprl kovček in živo se spominjam, kako se mi je v trenutku razkadila vsa moja skrokanost.

V malem kovčku je bila ena sama zmečkana obleka, predpasnik, en samcat čevlček in četrtinka galona—žganja. Nekaj me je stisnilo v notranjosti, glas mi je pošel—le strmel sem in iz prejšnje otopelosti se je prerinilo grenko spoznanje, da ta moja sopotnica beži pred nečem groznim, da je njena prešernost le krinka.

"Daj, daj, Ray! Piti hočem! Takoj!"

Naj pije—en požirček samo. In jaz bom tudi globoko pogledal v polprazno steklenico, da dobim poguma, kajti štel sem si v dolžnost, da ji pomagan razplesti in urediti zmešane niti in jo pomiriti.

Požirala je strastno—kot obupanec strup. Iztrgal sem ji steklenico: "Prosim te, Pearl, pusti to! Pomiri se, zberi se—zaupaj mi, zakaj in pred kom bežiš?!"

"Kako veš, da bežim?—Da, bežim pred gnusobo, pred življenjem! V smrt grem—samo v smrti je mir in pravica! Pol steklenice sem že izpila, še malo—pa ni vrag, da me ne bo uničilo!"

"Poslušaj, Pearl! Pozabi na vse! Glej lepo, mirno pokrajino tam zunaj. Kako mirno se pasejo ovce—nič se ne brigajo za drveči vlak, ki nosi ljudi z vsakovrstnimi skrbmi in upi. Nasloni se tu na mojo ramo in zadremli, jaz pa bom čul nad teboj in skušal razporediti težke oblake, ki ti preprezajo duševno obzorje."

Res sem jo spravil na druge misli in res se je naslonila name in zadremala. A bil je mučen spanec; z rokama je večkrat krčevito sunila v zrak, celo telo se je pretresalo kot v silni muki. Čez kako uro se je umirila in se udobno udomačila v mojem naročju.

Potnikov je bilo malo in ker sva bila v zadnjem sedežu, naju ni nihče opazoval, pa četudi bi bilo drugače, me ne bi bilo motilo. Skrbelo me je, silno skrbelo. Jasno je, da je tu sočlovek, ki nujno potrebuje pomoči. Ali bom mogel pomagati?

Gladil sem ji čelo in opazil, da je med lasmi precej sivih, četudi najbrž še nima trideset let. Lepo oblikovano uho je imelo malo pikico. Nenadoma sem se zgrozil: čelo je postalo hladno. Pograbil sem roko: tudi hladna in nikakršne prožnosti v prstih! Radi tresenja vlaka nisem mogel ugotoviti, ali diha ali ne.

Ali mi je umrla v naročju? Ali umira? — Dvignil sem jo po koncu na sedežu; glava ji je takoj klecnila na ramo. Mrzlično sem jo dramil z masiranjem in tresenjem ter s prošnjami. Cela večnost se mi je zdela, preden je slednjič odprla oči.

Oddahnil sem se. Prepričan sem, da sem jo iztrgal iz smrtnega objema. Žal—iztrgal sem jo le začasno . . .

Sprevodnik je opazil, kako bolna je moja sopotnica, pa mi je dal dve krogličici. Dal sem jih ji v usta in jo s težavo pripravil, da ju je povžila s požirkom ledeno mrzle vode.

Ko je prišla zopet k polni zavesti, je prvo vprašala, kje smo, kam se peljemo, kak dan je. Razložil sem ji, da smo se baš kar peljali mimo postaje Delta in da je ura devet dopoldne. In naj še malo počiva, potem pa mi bo razkrila svoje težave.

Trudna se je naslonila na moja prsa. Nič se ni topot kregala, ker ji nisem hotel dati žganja. Ni več zaspala. Ko se je skušala dvigniti, so se ji lasje zapletli v moj telovnik. S prsti jih je skušala izmotati, pa je nenadoma odtrgala šop las, ki je bil še zapleten in polglasno kriknila: "Preklete dobri agenti ste! Ampak meni je vseeno!"—Hitro sem ji pojasnil, da nisem to, kar misli.

Smejala se je: "Kakor da bi sedaj pomenilo, kaj je kdo. Saj me ne bi vznemirilo nič, tudi če bi ta vlak skočil s tira. Jaz sem namreč že v delti—ali nisi rekel, da smo se peljali skozi Delto?—na koncu, ob izlivu svojega življenja . . ."

Potem je nenadoma postala nežna in otroško ljubka: "Ali ni lepa ta mogočna Amerika in mirna in zadovoljna?!" Mimo so drvele farme, vasi, mesta. "Ampak morda se dvigne

tu tudi najhujši sovražnik: predsodek. Zdi se mi, da se že dviga. Mene je že pogazil!"

Brskala je v ročni torbici za robcem, pa ga ni bilo. Podal sem ji svojega. Bilo je samo par solz—biserov, bi dejal ti, Jape! Potem pa se je pošteno razjokala. Pustil sem jo. Solze tako lahko razkrojijo skrbi, raztepejo temne oblake . . .

No, in potem je razkrila svoje srce—svoje življenje. Eh, ko bi mogel v njenih besedah ponoviti vse, kar mi je pripovedovala, pa nimam takega spomina in vrhu tega sem jo moral vedno bodriti, tolažiti, brisati bisere—solze—sem hotel reči.—Samo v kratkih obrisih torej podam življenje nesrečne sopotnice.

*

Rojena je bila tu, v Ameriki. Oče njen je bil Nemec. In baš to je njen edini greh! In vendar pri izbiri očeta nima besede otrok, ki morda niti spočet še ni.

Nikdar ni bila v Nemčiji in s tukajšnjimi Nemci ni imela posebnih stikov. Poročila se je s fantom, s katerim sta skupaj pohajala višjo šolo. Do septembra 1939 je bil to najsrečnejši zakon.

Pa ti je blazni Hitler strl Poljsko in povzročil novo svetovno vojno. Takrat se je Hitler izemel liki ostra zagozda zasekal v ta idilični zakon. Njen mož je bil flemškega pokolenja in čim bolj je njegov stari kraj trepetal pred brutalno nasilnostjo Nemčije, tem globlji je postajal razkol med možem in ženo.

Ko pa so Nemci dejansko vdrli na Nizozemsko, v Belgijo ter severno Francijo, je Fleming napol pobesnel. V tem tako mirnem domu je zavladal pekel. Žena se je spočetka branila, češ, saj ona ni odgovorna za grehote nemškega ali kateregakoli diktatorstva. "Nihče na svetu, ki ima srce in pamet na pravem mestu, ne odobrava njih krvoločne, oblasti željne politike." Ali je kaj pomagalo? Ne. Še poslabšalo je njun napeti nesporazum.

Potem se je zgodilo. Nemci so dosegli mali trg blizu francosko-belgijske meje, ob reki Lys. Dnevna poročila tega trga niti imenovala niso—bilo je pač preveč imen. Toda on je vedel.

Privihral je domov. Razprostrl je po mizi časopisno prilogo, pa tolkel po njej in kričal, naj pristopi in pogleda, dokod že segajo Hitlerjevi in njegovih Hunov grabežljivi kremplji.

"Glej to mapo—vidiš, tu žive—to se pravi, so živeli moji sorodniki! In trikrat so že

Germani navalili sem. Moja stara mama je bežala pred njimi leta 1870. Leta 1914 smo bežali. Sedaj pa zopet! In vsakokrat je bilo vse uničeno ali pokradeno in vsakokrat so bile žrtve—človeške žrtve. Da, tudi sedaj se bojim, da je bil kateri bratovih otrok ali žena pri begu pokošena s strojnico iz letala. Kakšni junaki, ti tvoji Nemci: nad cestami, polnimi beguncev, lete in kose s strojnicami!"

Molče je Pearl sledila moževemu prstu, ki je sprva drgetaje drsel po papirju, dokler ni začel spet z istim prstom kazati, kakor že tolikrat prej, na njo: "To je tvoja nemška kultura. Prostora, prostora za vašo kulturo—pa broдите in gazite po krvi drugih narodov!"

V očeh mu je vzplamtelo neskončno sovraštvo: "Vso hunsko zalego bi bilo treba pokončati! Vse do zadnjega iztrebiti, sicer na svetu ne bo miru. In jaz bi moral pričeti s teboj, Hunka!" Planil je k njej. "Iztrgal bi ti maternico, da ne boš nikdar rodila hunskih pankrtov—prsi ti odrežem..."

Misleča, da se bo izkričal in unesel, mu ni odgovarjala.

"Ha, ti molčiš," je kakor obseden sršel vanjo. "Ti molčiš, ali tvoja nemška kri vriska—hočeš ali nočeš—vriska, ker je nemška in se krohoče vsemu nesrečnemu svetu. Ali povem ti, prej sem bil moje matere, mojega očeta sin, nego sem postal tvoj mož! Ti hunska kanalka!"

Besnel je. Slina se mu je pocedila po bradi. Umaknila se je za mizo, potem do vrat, Pa jo je že pograbil—s svojo močno roko je objel njen nežni vrat.

Napela je vse sile in pahnila proč svojega moža. Ta se je spotaknil ob rob preproge in padel vznak in pri tem z glavo zadel ob radiator. Obmolknil je...

Pearl pa je planila v svojo sobo, pograbila mali kovček in vrgla vanj par stvari, pa bežala na postajo—samo proč, kamor koli. Spomnila se je prijateljice iz šolskih let, s katero si je dopisovala. K njej pojde v Chicago! Polnočni vlak je že odšel.

Ni se spominjala natančno, kaj je delala in kod je tavalala dolge nočne ure. Stala pa je ob Erieskem jezeru in tudi na dolgem mostu, pod katerim so bolj redko puhali vlaki, a nobenkrat ni imela poguma, da bi skočila.

Kupila si je steklenico žganja, ki ji naj bi

dalo potrebnega poguma, ali ji pa s svojo strupeno močjo po svoje pomagalo iz življenja.

"Iz življenja... O ljubi Bog! Če pomislim, da sem še pred nekaj meseci ljubila življenje, ljubila tako kakor ga more ljubiti le človek, ki je—kakor sem bila jaz—srečen in zadovoljen."

*

Znova so se ji usule solze. Vsa uničena je omahnila na svojo ramo in zdelo se mi je, da imam tu otroka, ki se je izgubil.

Vlak je drvel po indijanskih poljanah in ob marsikaterem sunku je padla solza na mojo roko. Nisem vedel, kako ustaviti tok solza, obenem pa sem se tolažil, da je to morda najboljše zdravilo.

Pomirila se je. Vzela je rutico iz mojega žepa, ki jo je zmečkala s svojo kuštravo glavico in jo lepo zložila.

"Ali me ti tudi sovražiš, ker sem Hunka?" je skoro boječe vprašala.

Silno trpljenje so nam Slovanom povzročili Nemci, toda to vendar ni njena krivda in tudi ne nobenega posameznega Nemca, razen onih na krmilu. Razbili so Poljsko, ponosne Čehy so zopet ponižali v sužnje, Slovenci in drugi Jugoslovani trepečejo pred grozečo nemško peto—toda vse to je na vesti nadutega blazneža, ki si domišlja, da je Napoleon. Hitler in mala klika okoli njega je vzgojila nemško mladino v fanatike, vsilila svojo voljo nemškemu narodu in sedaj hoče z armado teh svojih fanatikov ustrahovati ves svet.

"Toda ti, Pearl, nisi odgovorna. Kaj zato, če je bil tvoj oče Nemec in če je tvoj stric general in morda vodi eno tistih divizij, ki so vdrle v Belgijo in Francijo?!"

Tako sem govoril, v srcu pa me je bolela zavest, da bo tudi tu v svobodni Ameriki podžgana masa iskala nizkotnega maščevanja nad popolnoma nedolžnimi ljudmi. Saj se nekateri veliki časopisi že zdaj pričenjajo viti v blaznih krčih.

Nasmehnila se je: "Ah, zame je navsezadnje čisto vseeno. Zame bo itak kmalu vsega konec!"

Povsem jasno je bilo, da je trdno odločena, končati si življenje. Pa sem navel vse svoje sile, da bi jo prepričal, da je premlada, prezdrava, prelepa, da bi sploh mislila na konec. V tujem mestu, pod novim imenom naj začne novo življenje. Iz knjige življenja naj iztrga

vse popisane liste, pa počne popolnoma z novim listom—ne samo novo poglavje, temveč novo življenje!

“Samo eno besedo bom zapisala—kratko in pomembno: FINIS!”

Zaprla je oči. Izčrpana je bila, izmučena telesno in duševno. Kar najudobneje sem jo uravnal, z glavo v naročju, noge z odstranjenimi čevlji na kovčku. Mirno in pokojno je spala zadnji dve uri vožnje, jaz pa sem božal nežni obraz, igral se z lasmi in—klel. Da, klel, preklinjal sem Hitlerja, ki je uničil to življenje in na stotisoče, da milijone drugih.

Brzovlak je zmanjšal hitrost. Vozili smo se že mimo rafinerij in jeklarn. Velemesto nas je požiralo . . .

Zdramil sem Pearl: “Na koncu pota sva.”

“Da—na koncu!”—Zaskelele so me njene besede.

Na stari, mračni postaji sva poiskala telefonsko celico in Pearl je poklicala svojo prijateljico, poročeno z inženirjem velike čikaške radijske stanice.

“Samo da se oddahnem,” je pojasnila Pearl. “Vidiš to znamenje na roki: to je spomin na to prijateljico. Ko sva bili mali punčki, sva se igrali mamo in očeta—jaz sem hotela biti mati, ona tudi.—Ampak sedaj je velika in odlična gospa. Čez noč me bo najbrže pustila pri sebi. Potem pa se že odločim—na kak način . . .”

Še enkrat sem jo rotil, zopet prosil. Smehljala se je trdno in prisiljeno, potem mi je nenadno in pozabivši na ljudi položila roki okoli vratu in za trenutek so se njene vroče ustnice strnile z mojimi: “Pojdi, Ray—pojdi svojo pot in pozabi na nesrečno Pearl!”

Kot v omotici—strt in zbit in premagan—sem ubogal. Ostala je tam, sedeča na klopi, čakajoča na prijateljico in njenega moža. Pri stopnišču sem obstal in se ozrl. Vstala je, dvignila roko v zadnji pozdrav . . .

*

Rajko je umolknil.

Dolgo je vladala tišina v sobi. Pretresla me je usoda uboge Pearl. Spodobilo bi se, Rajkota tolažiti, spodbuditi, toda ob takih prilikah ti jezik usahne. Vsaj meni. Mislil sem si pa: “Nič dobrega se nam ne obeta—niti nam ne, ki smo Slovani, kaj šele Nemcem. Mogoče je na posled najbolje za njo, da se je umaknila!”

Rajko je iznenada planil pokonci; stopil

je večkrat po hiši od sprednjih okenj do kuhinje. Kar hitro se je odločil. Poiskal je klobuk.

“Bedak sem, da sem to pozabil. V mrtvašnico grem—po njeno truplo. Upepeliti jo dam in potem se peljem z istim vlakom in raztresem njen prah po širokih poljih Ohia in Indiane, kjer je zadnjič čutila mir in svobodo!”

Že je bil pri vratih. Hotel sem za njim, pa mi je prišla misel:

“Pusti ga, naj naredi, kot je rekel. Njemu bo lažje, četudi ni ničesar zakrivil. In tako bo vse končano tam, kjer je izjavila sama, da je vsega konec.”

Finis.

ANTON DEBELJAK:

Očetu v slovo

Spomladi, ko pri nas odklenka snegu,
pojavi tu hrvatarjev se truma,
ki vrača vlažna jo slavonska šuma.
Otrok očeta čakam kje na bregu.

Pred delom oče nikdar ni na begu,
slavila bi lahko ga dolga duma:
pustinjo trdo trebi kot iz uma,
saj kraške njive borne so v obsegu.

Peči postavlja po soseski širni,
popravlja strehe ko najboljši krovec,
kam neki ne poseže mož nemirni?

Orodje zna mu vsako dati duška.
Orožje ne, nikoli ni bil lovec.
Odseka prst si, ker mrzi mu puška.

Mednarodni Schiller. Londonski “John Bull” pripoveduje sledečo zgodbi: “Nekemu posetniku iz nevtralne dežele so razkazovali rojstni kraj nemškega pesnika Schillerja. — ‘Tukaj,’ je dejal vodnik, ki je bil naci, ‘je bil rojen naš veliki narodni pesnik.’ — ‘Mednarodni,’ ga je zavrnil nevtralec; ‘kajti napisal je Devico orleansko za Francoze, Egmonta za Nizozemce, Marijo Stuart za Angleže.’ — Razočaran je vodnik vprašal: ‘Pa ničesar za nas?’ — ‘Pač, pač,’ ga je potolažil nevtralec; ‘ali ni napisal Razbojnikov?’”

Malodušnost

IVAN JONTEZ

Čez svet je pljusknil val krvi ...
Od večnih sonc odmeva grom,
naznanjajoč, da Smrt preti
in stavb najdivnejših polom.

Od groze ljudstvo trepeta:
"Napočil nam je sodnji dan!
Že bliža konec se sveta
in vse premaga črni vran ...!"

v kolenih sklepi pokajo,
Polašča src se blazen strah,
oči brezsolzne jokajo
in up za upom pada v prah.

Brlog, kjer vseh laži je stan,
izbruhn timer je Pošast,
s prevarami zamračil dan,
zaupanju nastavlil past.

Zahreščal je Pošasti glas:
"Poslušaj, svet, zdaj moja vest!
Jaz sem vseh časov sol in kvas.
Pravica vsa je moja pest.

"Svoboda tvoja je malik.
Moj škorenj v prah jo potepta.
A moja pesem—bojni krik;
pred njim vsemirje vztrepeta.

"Ej na kolena, hlapci vsi!
Nad vami moja je oblast
in služiti kot sužnji mi,
je vam poslej edina čast ..."

Ko rek se ni obrnil tok
in sonce padlo ni z nebes,
iz moških prs ni bruhn timer,
poguma ni zadavil bes,

odprla je Pošast pekel,
da je izrigal ves svoj strup,
a Satan kletev je zapel,
da zaglušila vsak bi up.

Izdajstva je prilezel gad
iz mraka, kjer je bival skrit,
prepojil zrak je kuge smrad—
krvav je vsake zarje svit.

Zajedla bol se je v srcé,
da v obnemoglosti ječi
in v duši rane krvave
in v žilah vsaka kap kriči.

Kaj še je vreden znanja sad
in kaj plodovi pridnih rok?
Pošasti tuj je mater jad,
otroški jok in starcev stok.

Srce, kako to preboliš?
Kako preneseš bol sveta?
Kako se živo še vzdržiš,
ko vse človeštvo trepeta? ...

Srce, obupu se ne vdaj!
V tej uri čednost je pogum.
Kdor mož si, zdaj hrbet vzravnaj!
Ne plaši se peklenskih trum.

Ta svet poznal je črne dni.
Še živ kot v megli je spomin,
ko ga preplavljala je kri
in zdel gotov se je pogin.

Kot v sanjah sliši se odmev
jezdečih Atilinih trum,
in ognja vidi se odsev
in strahovit je klanja hrum.

In čete vodil Džingis kan
je divje kakor zverski bes;
krvava bila vsa je plan,
iz mest pa je odseval kres.

A strašni Hun, mongolski car
in vseh osvojevalcev trop,
vsi padli so v vekov nemar,
a ljudstva niso legla v grob.

Dokler je v žilah vroča kri
in v glavi zdrav in veder duh,
ki po pravici koprni,
se rezal bo svobode kruh.

Ohrani si pogum, srce,
da močno boš, ko pride dan,
ko ljudstvo sile se zavé
in zgrudi zadnji se tiran ...

Julkina zmota

E. K.

(Nadaljevanje)

KO JE PRESTOPILA PRAG, jo je obšel nejasen nemir, toda rekla si je, da mora biti odločna in zbrati svoje misli, ki jih ne sme motiti noben nepokoj. V dvigalu je imela dovolj časa, da si je zgladila lice in si vsilila malomaren izraz. Pod vsem njenim mirom je sicer nekaj na lahnem trepetalo, vendar pa je imela dovolj moči, da je potlačila vse, kar bi jo moglo motiti, nekam v kot svoje duše, kjer se ni moglo ganiti.

Ko je prišla v stanovanje, je Lipman ležal na zofi; dnevnik je bil na tleh kot znamenje, da je zaspal čitajoč. Ironija je skrivila Julkine ustne. Za hip ji je bilo kot da ga mora zbuditi in zaklicati: "Imeniten mož si! Žena ti izostane ves dan in vso noč iz doma, ti pa mirno spiš kakor da je to povsem naravno in v redu!" Pa ga ni zbudila, temveč je odšla v kopalno in se potem preoblekla v domačo haljo. Pogledala se je v zrcalo, ki jo je prepričalo, da bi jo Whitney tisti hip, ko bi jo uzrl tako svežo in zapeljivo, prižel k sebi in jo poljuboval z vso svojo gorečo strastjo. Lipman pa spina zofi in morda sanja o konjskih dirkah in stavah . . .

Preiskala je ledenico in pripravila hladno večerjo. Lipman je sicer hotel, ko sta imela stanovanje urejeno najeti kuharico, toda ker sta večinoma kosila in večerjala po gostilnah, je Julka odklonila. Pozneje ji je pač bilo žal, ker se je spomnila, da bi kuharica pomenila večjo odličnost, a čakala je, da sam zopet omeni to vprašanje. Pospravljat je prihajala žena, ki je stanovala doma s svojim možem, perilo so dajali v pralnico, česati, nohte piliti in podobne reči si je dajala v lepotičnem "salonu" in tako sta bila v doma sama. Doslej pravzaprav še nikdar ni razmišljala o tem, sedaj pa ji je—kdove zakaj in kdove odkod—prišla misel, da ne živi skoraj nič drugače kot je živel z Rikom. In Lipman! Lipman se seveda ne bi spomnil, da ne more hiša biti odlična brez slug. Prav imajo ljudje; mož ima denarja, a to je vse. Ona pa je mislila, da je poročila gosпода, kateremu se odpirajo vrata in se mu

klanja svet! Prevaril jo je in—priznati si je morala—prevarili so jo njeni načrti.

Ali bo vedno tako? Ali ji bo prinašalo življenje same prevare? — Zahrbtina je njena usoda. Vse ji obljubi, vse lepote ji pokaže, za roko jo prime in povede k cilju, a ko je tam, se vse izpremeni v utvaro in svetel cilj je kakor Repoštevovo zlato—samo suho listje. Oh—če bi Whitney . . . Toda on spada med tiste, ki se ne ženijo. Vnovič ji je to povedal in ta nekdanja nada nima nobenih korenin. Izbiti si jo je treba iz glave in pokopati tako globoko, da je nikdar več ne bo motila.

A če ne Whitney, kdo—kdo bi jo mogel odvesti tja, kamor hrepeni njeno srce in kjer je njen pravi svet? Igra, ki jo je enkrat odigrala in v kateri je izgubila, se ne more ponoviti, kajti le slučaj bi mogel privedi princa na njeno pot, a slučaj ji ni prijazen.

Toda—ali ni denar najmogočnejši ključ? Ves svet časti denar, se peha za njim, se tepe zanj. Kaj pa so nekdanj bili vsi tisti, ki danes grade visoke plotove okrog svojih palač, včasih vidne, včasih nevidne, a vedno tako trdne, da jih ni mogoče ne preplezati, ne preskočiti, kaj še porušiti? Saj so tudi oni, ali pa njih očetje, njih dedje stali izven plotov; morda so bili umazani od prsti na njivi ali od saj v tovarni; morda so snažili čevlje na vogalu ali prodajali trakove in vžigalice na ulici. A znali so kupčevati, obogateli so, se preselili od vzhodne strani v graščino, si kupili vile in jachte in sedaj so člani izključne in nedostopne družbe. Kako so to storili?

Denar jim je postavil palače, denar jim je privabil znanstva, denar je zgradil plotove okrog njihovega sveta. Zakaj le njim? Zakaj ne tudi njej?

Na angleškem dvoru predstavljajo dekleta iz Amerike, katerim se lahko dokaže, da so njih dedje komaj ušli ječi. Slišala je to in čitala, torej mora biti res. Kako, da bi bil denar njenega moža slabši od njihovega? Dolar je dolar, zlatnik je zlatnik; vedno ima enako vrednost, le prav ga je treba porabiti. To je menda tisto, česar Lipman ne zna. Morda ni nikdar pomislil, da se z denarjem lahko ku-

pi kaj več kot limuzino, šampanjca in lepo ženo. Morda v njegovi duši nikdar ni bilo take potrebe. Zadostuje mu, da se mu klanjajo strežaji pri baru in da sede Whitney z njim za eno mizo. To je—stremljenja po višavah ni v njegovem srcu. Vsaditi mu ga je treba, zbuditi nezadovoljnost s prostaštvom in zapostavljanjem, prisiliti ga, da stori, kar so storili drugi, ki imajo cele čete služabnikov, da branijo nepoklicanim dostop.

Kako se to stori?

Zvedeti se mora, naučiti se je treba. Če so drugi znali, je to dokaz, da je mogoče.

Hm—nameravala je biti osorna, če bo mož zahteval račun o zadnjih štiri in dvajsetih urah. Bolje bo, da opusti to igro pa poišče drugo pot. Sicer bi zaslužil, da mu kar naravnost pove, kje je bila in kaj je delala in ga polije s kropom. Toda on je edino orodje, katerega se more poslužiti in ravnati je treba tako kakor zahtevajo razmere.

(Dalje prihodnjič.)

Topla tišina

ANTON DEBELJAK

I.

Po sončnem logu "cül-cül" se razlega,
ko dušo razodeva glasni tolkec.
Zavratno strelja v jami lačni volkec
na žužka, ki grede ne sluti zlega.

Brenčelica na cvetje s cvetja bega,
privošči često sladek si premolkec.
Glej, zajcu previsok je zadnji kolkec,
ko strahoma podi se v grapo z brega.

Na deblu sam sedim, odraslek debla.
Neznana moč duha mi je zagrebla,
ne vem reči preteklih ne bodočih.

Še pomnim li krog sebe struj snujočih?
Še rahlo čutim vso razpeto tajnost?
Utonil sem v izvirno doživljajnost...

II

V prvotno sem utonil doživljajnost,
enak plavaču, ki spolzi v valove
pa z glavo pod vodo zaplove,
uživajoč morja svilen bajnost.

Trenotje blago, vleci se v brezkrainost:
nič več ne znam za skalnate bregove,
ne znam za dno ne za čeri njegove,
ob meni polje večno mlada trajnost.

"Sanjač-plavač, saj tok te bo zadušil,
iz bitja se v nebitje boš porušil...
Ohej, privzdigni čelo nad gladino!"

Počasi sebe se tedaj zavedam,
omočen dvignem glavo nad razino:
Odkod prihajam, kam takole redam?

III

Odkod prihajam, kam samotno redam,
ko brazdo trup mi neumoren orje
skoz vekovečno čarovito morje?
Z nejasnim umom se čez plan razvedam.

Podvržen človek je prenekim bedam.
Kaj skriva meni daljno tam obzorje,
kaj "jaz" bo moj, če tu me som razporje,
če morda bom na kopnem plen ujedam?

Kako bo z mojim dvojstvom ali trojstvom?
Vprašaj stoji ko grozna anakonda,
tišči na dušo liki težek tovor.

Kako pa z nami je bilô pred rojstvom?
Zato poslušam Du Boisa-Reymonda:
"Ne vem, ne zvem, edini je odgovor."

*

Opomba: V prvem delu, prva kitica—volkec ali mravoder je neki žužek, nekam podoben kačjemu pastirju; v angleščini: ant-lion.

V drugem delu, zadnja kitica—redati: raj-dati, ridati, krmariti.

V tretjem delu, predzadnja kitica—anakeda, ogromna tropična, zlasti južno ameriška kača, ki se ovije okrog svoje žrtve in jo skruši; zadnja kitica—Du Bois-Reymond, rojen leta 1818 v Berlinu, sin francoskih staršev, je bil po poklicu fiziolog in anatom, a bavil se je tudi mnogo s filozofijo. Umrl je leta 1869.

Drejčetova pot

E. K.

2.

Drejčetu brnelo je po glavi. Misliti začel je, da je glup. — Misliti! — Kako bi sploh kaj mislil, ko je zapletena štrana vse? Zdaj ti poudarja čast vojaško, vliva ti ponos in daje up, a takoj potem si prazna ničla, za pokornost slepo rojen le.

“Eden mora biti voj in glava; le poslušaj njega, ne vprašuj!” — Kaj pa, če glavar hudo se moti? Saj človeka menda ni brez zmot. Z ovcmi zaleti se za ovnom! Kam te vodi? — Nič ne preišluj! Morda slavni zmagi greš naproti, morda te v pogubo vodi pot ...

Pazi, Drejče, pazi na svoj jezik! Vseh nevarnih misli se varuj! Vse prerade silijo ti v glavo, a iz njih lahko se greh rodi. V postelj jih položi, tam naj spiyo, ti pa budno sam nad njimi čuj! Stenam baje dana so ušesa; ni v resnici vsakdo, kar se zdi.

V starih časih bilo je drugače. Kadar polno bilo je srce, se prelilo je kot kupa vode. Pač ti bil je trd besede tok, a resnica ni se v njej tajila; izpovedala je zdaj gorjé, drugič pa je vriskala in pela — up je kakor dvom imel svoj zvok.

A sedaj je, bratec, to minilo. Molk poslej priznan bo za krepost. Le če boš kaj vprašan, odgovori, pazi pa, da ne prenašliš se, kajti v četi je le ena glava, v njej je nakupičena modrost, ki je ne doumi tvoja pamet in se njena knjiga ne odpre.

“Slušaj, ne vprašuj,” gospod je rekel. “Te navade drži se vojak! —” Zunaj so drugače govorili. “Uči, fant, se! Vprašaj, če ne veš!” Brez vprašanj kako naj bi razumel? A če ne razumeš, si bedak. Tvoje delo nič tedaj ni vredno; kot privezan konj za vozom greš.

A tako postava ukazuje. Če podvomiš le za tren o nji, le pomisliš, da bi bilo bolje, če bi vsakdo pametno ravnal, si že nepokornik, a zločinstvo tako se nikdar ne odpusti. Bolje torej bo za tvojo srečo, če ne trudiš se, da bi kaj znal ...

A že jutri zopet ostrmel je. Napačna je misli bila smer ... V red postavil je kaprol novake in jim lepo pesmico zapel: “Z vami naj se torej zdaj ukvarjam. Če bi človek mogel biti zver! — Jaz preblag sem za nalogo tako, surovine nisem jaz vesel.

“A kako naj naredim vojake iz neotesanih trdih klad? Mislite, da ste možje odrasli, eden spreten, drugi kar učen. Jaz pa vam povem, da ste otroci, vsak je v svoji glavi še premlad. Vsi, kljub šolam ste surova roba, nihče ni dovolj in prav spečen.

"Prava šola tukaj se odpira, da vas po pravilih izuči.
In učili boste se, fantiči, da vam čela bo oblival znoj,
da vam v hrbtu, v gležnjih bo škripalo in prekratke bodo vam noči,
ker nevednežev in topih butcev vreden ni vojaški častni kraj.

"Mislite, da veste, kaj je hoja. To je ena vaših mnogih zmot.
Rekli bi, da ste hodili dosti in da to pač ni posebna reč.
Takah misli vedno so rekruti. Prešvedra lahko se dolga pot,
a korak vojaški je umetnost, ne navadi človek se ga speč.

"Toda naučili se ga boste, tudi če za jetiko zbolim.
Kadar pride general spomladi in v paradi regiment bo ves,
stopali mi boste kot vojaki, sicer od sramu se ustrelim,
če zaradi vas bi šel po vodi stari polka našega sloves."

Drejčetu se čudno le je zdelo, da brez kraja vsakdo govori.
Saj vojaki niso učenjaki in poklican ni na javen zbor.
Kaj je treba pretenj in rotitev, ki od njih nikjer dobička ni
in ponavljati, kar vsem je jasno, da v začetku vsak novak je štor?

Saj kaprol ni menda bil nič boljši, ko za puško prvič je prijel.
Kar je novo, je človeku tuje, nihče ne privadi se čez noč.
Kar nas tukaj je, pa pač nobeden semkaj ni iz blaznice prišel
in učencu, ki je dobre volje, zmerjanje prav slaba je pomoč...

Morda se kaprol je naveličal, morda zmanjkalo mu je besed.
Šolanje se je tedaj pričelo. Mož je sam pokazal jim korak
in zatrdil, da je to podlaga in začetek vseh vojaških ved;
kadar to obvladaš kakor mojster, upaj, da boš kdaj zares vojak.

Drejčetu se videlo je smešno, da korak navaden se deli...
Dvigni nogo, pa jo drži; pa iztegni ravno kakor kol
in potem šele udari zemljo, ko kaprol našteje "en — dva — tri!" —
A če taka mora biti hoja, ga zato ne bo pač grizla bol.

Ko pa sami so začeli vajo, Drejče komaj je zadržal smeh.
Ko je stal na eni sami nogi, čakal, da kaprol ukaže "dva,"
moral misliti je na medveda, kadar pleše na prevročih tleh;
gugal se je kakor brez opore, pred očmi plesala so mu tla.

Ni bil v vrsti sam tako neroden; vsem nestalne bile so noge.
A kaprol si je prijemal glavo: "Slabših še rekrutov bilo ni!
Kdo, zaboga, zbral je tako šaro? Kdo vam z glav odpilil je rogé?
Kje dobili taka ste kolena, da nobeno trupa ne drži?"...

"Potrpljenje!" si dejal je Drejče; "včasih bilo je težko doma.
Buljil si v tovarni kakor tele, ko so prvič ti kazali stroj
in nagajal ti je kot hudobec; zdaj se tvoja roka z njim igra.
Tudi temu s časom se privadiš. Skušaj in ničesar se ne boj!

"Marsikaj se prvič vidi smešno, včasih pa je to lupina le.
Jedra ne poznaš še, torej čakaj. Vse polagoma odkrije čas.
Sprejmi, kar je neizpremenljivo, enkrat minejo težave vse.
Če bo prehudo, poguma vlije ti spomin na daljno belo vas..."

(*Dalje prihodnjič.*)

O začetkih življenja

NA TEJ NAŠI ZEMLJI je mnogo ljudi, ki nič ne mislijo. Od njih nima svet ničesar in nikdar ni imel ničesar. Dosti je tudi takih, ki mislijo le "praktično"; razmere so zanje take, kakršne so, treba jih je sprejeti in se jim prilagoditi, pa gledati, koliko koristi se more izvleči iz njih. Če teh sebičnežev ne bi bilo, menda izguba tudi ne bi bila velika. So pa vendar tudi ljudje, katerim močno valovi v možganih in vse, kar je človeštvo doseglo, je skoraj izključno njihovo delo.

Takim ljudem pa roje po glavah vprašanja in jih vznemirjajo. Radi bi razumeli in vedeli, a dosegljivo znanje se jim zdi komaj drobtina, ko gre želja za hlebem. Pa trkajo, grebejo, iščejo. Včasih kaj najdejo in obogate naše življenje. Nekatera vprašanja se tičejo tega našega življenja. Kaj prav za prav je življenje? Kaj se pravi, živeti? Kaj pomeni? Ali ima kakšen namen? In če ga ima—kakšen je? In—odkod je prišlo? Malo je menda otrok, ki ne bi nikdar vprašali matere, odkod prihajajo otroci; in če ne vprašajo matere, poslušajo, kadar razlagajo drugi, starejši ali "bistroumnejši" otroci. Glave odraslih bi pa tudi rade vedele, odkod so prišli starši in dedje in pradedje, vse do začetka časov.

Kako staro in razširjeno je hrepenenje po tem spoznanju, kažejo bajke in vere skoraj vseh narodov in plemen, ne le takozvanih civiliziranih, ampak tudi tistih, ki jih belokožec v svoji prevzetnosti imenuje barbare. Tudi naši Indijanci, katerim so beli naseljenci kaj radi odrekli vse duhovne sposobnosti, imajo pravljice in bajke, med katerimi so nekatere tako poetične, da se prav lahko merijo z mitologijami in legendami kulturnih narodov. Ampak vir vseh teh "naukov" o začetkih sveta, o prvih ljudeh, o postanku življenja je le domišljija, ki ima literarno vrednost, znanstvene pa ne. Veda, ki se ne more naslanjati na nobeno "božansko razodetje," navdajenje prerokov in podobne elemente, za katere ni nobenih dokazov, se mora omejiti na to, kar dosežejo človeška čutila. Sama ne taji, da so ta omejena, toda meje se razširjajo z rabo umetnih pripomočkov, ki sežejo dalje, globokeje in vidijo jasneje kot oči, slišijo bolje kot ušesa, prinašajo umu

več materiala kot bi ga našel brez daljnogleda, drobnogleda, spektroskopa, raznih vidnih in nevidnih žarkov, kemičnih retort, fotografije in drugih, neprenehoma se množecih raziskovalnih, analitičnih in drugih sredstev.

Vse to je znanosti omogočilo, da je dognala in trdno dokazala nekatera dejstva, za druge primere po postavila teorije, če ne osnovane na gotovosti, pa vendar na veliki verjetnosti. Take teorije veljajo v znanosti tudi le kot verjetnost, ki pa je podvržena nadaljnjemu raziskavanju in če to dožene zmoto, se teorija žrtvuje brez solza. Delo se pa nadaljuje.

Med ugankami, ki so mučile in še mučijo učenjake kakor filozofe, je postanek življenja na zemlji. Odkod je prišlo? Kako je nastalo? Kdaj se je prvič zganilo?

Kako je zemlja nastala, je drugo vprašanje. Toda naj je bila vržena iz sonca, ali se zgostila iz vsemirskih plinov, gotovo je, da v svojem začetku ni mogla biti bivališče življenja, kakršno poznamo. Takrat je po vsem, kar nam je znano morala biti tako ognjena, da je bilo vsako življenje nemogoče. Če štejemo približno dva tisoč milijonov let nazaj, pridemo do časa, ko je začela dobivati skalno skorjo in potem je minilo še skoraj tisoč milijonov let, preden se je dovolj ohladila, da je postalo življenje na njej mogoče. Iz tistih časov prihajajo prvi sledovi najbolj primitivnega življenja, kar jih je znanost našla. O dolgosti te dobe ni dvomiti, odkar so odkrite skrivnosti radija. V najstarejših pečinah, ki so se stvorile na zemlji, je bil uran, ki spada med radijske elemente in iz katerega neprenehoma izhajajo žarki, vsled česar se polagoma izpremeni v svinec. Ta lastnost daje znanosti uro, po kateri lahko dokaj natančno računa geološke dobe. Hitrost, oziroma počasnost izhlapevanja radija je dobro znana in tako je mogoče dognati starost vsake skale, če se analizira njena uranova in svinčena vsebina in po tem izračuna, koliko je proces prehoda iz enega elementa v drugega napredoval. Tako se torej lahko tudi dožene starost okamenine, ki se najde v kakšni skali, v katero se je vtisnila, ko se je skala strjala iz blata ali peska. Mimogrede rečeno, take okamenine navadno niso ostanki živali ali rastline,

temveč vtisi njene oblike. Prve take okamenine so se našle v skalah, ki morajo biti stare približno tisoč milijonov let.

S tem pa seveda še nikakor ni povedano, kako je to prvotno življenje nastalo. V starih časih so imeli o tem dokaj čudne pojme. Nekateri grški filozofi, med temi celo Aristotel so verjeli, da nastanejo iz raznih smeti, iz potu, iz las uši, bolhe, črvi in druga golazen, iz jutranje rose pa ličinke čebel in os, kresnice in drugi žužki. Take misli so se dolgo ohranile in tudi v naših časih niso popolnoma izginile, zlasti kar se tiče mrčesa. Še bolj smešne povesti so bile pa razširjene v srednjem veku. Nekateri potniki so, na primer z vso resnostjo pripovedovali o posebnem drevju, na katerem rastejo gosi in race; nekateri so trdili, da se prikažejo na drevju morske školjke namesto popkov, iz teh pa da pridejo popolnoma razvite gosi in race. Z daljnega vzhoda prihajajoči potniki so znali praviti celo o ovcah, ki so baje rasle vegetarično; treba je bilo le poznati pravo melono in če si jo razbil, je skočilo jagnje iz nje.

V srednjem veku je v Evropi cvetela alkemija in tisti, ki so se bavili z njo, se niso ukvarjali le s pretvarjanjem prostih kovin v zlato, ampak so hoteli tudi na umeten način ustvariti človeka v retorti. Ti "eksperimenti" niso porodili nič drugega kot bajko o doktorju Faustu, ki da je naredil v retorti "homunkula," majhnega, zelo majhnega, ampak vendar v vsakem drugem oziru popolnega človeka. Goethe je poznal to bajko in je Fausta porabil kot junaka v svojem največjem delu.

Te in podobne pravljice so sčasoma izgubile vsako veljavo, zlasti pa, ko se je spoznalo, da je zrak poln vsakovrstnih mikrobov in semen. Od tega časa sta med učenjaki tekmovali dve teoriji: Ena predpostavlja, da se je prvo, skrajno primitivno življenje pojavilo na zemlji, ko so nastali pogoji za to, druga pa misli, da je prišlo iz svetovnega prostora, ki je enako poln živih mikrobov kakor naš zrak. Po njihovem mnenju gonijo sončni in drugi žarki te žive drobtine po neizmernem prostoru in če na tem neprosto voljnem potovanju pridejo do kakšnega planeta, se tam vdomačijo.

Večina strokovnjakov sprejema drugo teorijo, po kateri se je zemeljsko življenje polagoma razvilo na sami zemlji. Nikomur pa ne pride na misel, da bi ponavljal alkemistične eksperimente in skušal ustvariti novega ho-

munkula ali pa vsaj celo miš v retorti. Pač pa se mnogo bavijo z vprašanjem, kakšne so morale biti razmere na zemlji, da se je moglo prvo življenje razviti v njih. Med temi je v znanstvenih krogih dobro znani kemik na pennsylvanski univerzi, dr. Edgar T. Wherry, ki je pred kratkim razložil novo teorijo o postanku prvega življenja na našem planetu.

Znano je, da kristali rastejo in so v mnogih ozirih podobni živim bitjem in odtod je prišla beseda, da je življenje "kristalno." Vendar pa nihče ni trdil in ne trdi, da so kristali živi. Ampak njih sposobnost, da rastejo, je vzbudila Wherryjevo pažnjo; že Pasteur je dejal, da bodo kristali dali ključ, ki odpre vrata uganke življenja, toda v njegovih časih znanost še ni imela pripomočkov, katere bi bil potreboval, da bi bil mogel praktično zasledovati svojo idejo. Kristalov je mnogo vrst, v glavnem se pa dele v dve: mineralni kristali, katerih vir je popolnoma neorganičen kot razno kamenje, drugi pa, ki jih ustvarja rastlinstvo in živalstvo kot na primer sladkor. Skozi neorganične kristale gre svetloba v paralelnih črtah (postane polarizirana); kristali, ustvarjeni od organizmov, pa imajo to lastnost, da potisnejo svetlobo iz ravnih črt na eno ali drugo stran in luč gre skozi nje v špiralah.

Dr. Wherry se je domislil, da zahteva tako upogčenje svetlobe velikansko energijo. Energija je pa neizogibna za življenje, bodisi rastlinsko, ali živalsko. Med mineralnimi kristali je ena izjema, ki ravna s svetlobo tako kakor organični kristali. Kaj to pomeni in kaj se more izvajati iz tega? To vprašanje je šlo učenjaku po glavi...

Pred tisoč milijonov let je bila zemlja vsa polna ognjenikov, ki so bruhal pline iz svojih žrel. Med temi sta dva, ki sta posebno zbudila Wherryjevo pažnjo. Prvi je amonijev plin, ki obsega dušik, brez katerega ni ne rasti, ne življenja. Amonij je znan skoraj vsaki gospodinji, ki ga rabi za vsakovrstno snaženje. Drugi teh plinov je na zelo slabem glas. Če pride v rudniške rove, povzroča često silne katastrofe. Največ ga je pa nad barji in močvirji, kjer se pogostoma vname in ljudje pravijo, da plešejo veše nad barjem. Marsikaterega nesrečnega romarja so te zapeljive lučice po noči premotile in ga zvale v smrt. Ta plin pa obsega poleg dušika tudi ogljik, ki je živim organizmom prav tako potreben. V tistih davnih

časih, o katerih govorimo, je moralo biti zemeljsko ozračje vse polno teh plinov in zelo verjetno je, da so se tu pa tam sesedli na kremenovih kristalih in se skristalizirali. V kristalnem svetu se pa pogostoma zgodi sledeče: če se začne en kristal razvijati na vrhu drugega, često novi kristal sprejme lastnosti starega. Tako je zelo lahko mogoče, da so metanove in amonijeve sestavine sprejele kremenove lastnosti in upogibale svetlobo kakor kremen. To bi pomenilo, da so prave, življenju potrebne snovi na ta način dobile življensko energijo in je nastalo prvo, prostemu očesu nevidno bitje, ki pa je vendar imelo sposobnost množitve in iz katerega so se v milijonih let razvila vedno bolj sestavljena bitja.

Dr. Wherry podpira svojo teorijo še z drugimi argumenti, ki imajo zdravo znanstveno podlago. Morda je s tem res storjen nov korak na poti spoznanja in razvozljanja ene največjih ugank. Kako naj bi se potrdilo te teorije doseglo, je pa seveda drugo vprašanje, zakaj od možnosti, da bi se na enak način umetno ustvarilo življenje smo še zelo daleč in morda se to nikdar ne posreči. Priroda je poskušala na milijone let, preden so razmere postale do-

volj ugodne in so bili vsi pogoji izpolnjeni. Ampak raziskavanje na novi podlagi se bo nadaljevalo in kdo ve, kakšne dokaze ali protidokaze še prinese? Vsekakor bo vredno, slediti poročilom o tem velezanimivem delu.

V opravičilo. Tu gre seveda le za skromno znanstveno teorijo, katero bo najbrže kritik, ki je bil navzoč, ko je Bog ustvarjal svet po željah gotovih vsegavednežev in je videl, kako je na primer nastala luč, potem pa sonce, zvezde in luna, kako se je ukvarjal z ilovico, iz katere je izoblikoval Adama po — hm — svoji podobi (zakaj naj bi res bil skromen?) razcefral, da ne bo ostala nobena dobra dlaka na njej. Njemu življenska in svetovna vprašanja ne kale miru, kajti vse mu je znano od začetka pa do konca večnosti. Kaj bi se ukvarjal? Lopni po dvomljivcu, ki ga tvoja globoka modrost ne prepriča, nasmej se njegovi skromnosti pa zakliči: Tku je, pa ne drgač! In če pride tvoje neomajno znanje v kričece nasprotje z dejstvi, nas malomarno odpravi, češ, to so božje skrivnosti, pa nam prepovej, da bi vrtali po njih.

No, nam taka modrost ni dana in ker je mnogo reči "med nebom in zemljo" — kot je dejal Hamlet — ki jih ne vemo, nam ne kaže nič drugega kot učiti se od tistih, ki kaj znajo, ker so se tudi učili. Včasih se nam pri tem buča vendar odpre in pride kaj koristnega vanjo. Modri kritik pa naj le ponavlja svoje že neštetokrat povedane in prelete učenosti, dovtype, zafrkacije, ali kar koli že misli, da piše. Očitno mu to dela veliko zabavo in mi mu je ne zavidamo. Če ne bi imeli preveč drugega dela, bi včasih še nas zabavalo. Pa — brez zamere; to se pravi — vsaj mi ne zamerimo. In — good bye!

Čudotvorna smrt

ETBIN KRISTAN

(Nadaljevanje)

5.

BLUE PORT je bilo, ko sta prišla Jan in Tanas tja, majhno in zaspano mesto in začetkoma se je obema zdelo skoraj premirno po hrušču in trušču metropole, kateremu sta se bila privadila, da jima je sedaj vedno nekaj manjkalo. Sicer pa je bil Tanas prve dni navdušen, ker je zrak bil čist, hiše majhne, ulice, razen majhnega trgovskega središča obrobene z drevjem, ki je pač bilo že golo, a je obljubovalo zelenje in senco, ko pride čas brstenja in ker sta našla sobo v hišici z majhnim vratom, snažno in čedno opremljeno in ker ga je vse nekoliko spominjalo na stari kraj.

Toda njegovo navdušenje ni bilo dolgotrajno. Hišni gospodar, ki je tudi sam bil de-

lavec, jima je naštel vse tovarne, kar jih je bilo v mestu.

"Mnogo jih res ni," je pravil, "in tudi tako velike niso kot tam, odkoder prihajata, ampak pomisliti morata, da tudi prebivalcev ni mnogo. Odkar sem tukaj, jih štejejo deset tisoč, v resnici jih pa ni več kot osem tisoč. Pomagajo si s tem, da prištevajo dve sosedni vasi in smatrajo vse skupaj za enoto. Mesto bi lahko bilo večje, pogojev za razvoj ima dovolj, toda lastnik kožarne, ki je največje podjetje, se upira vsaki novi industriji, češ da je mesto ustvarjeno za letovišče in to da naj ostane. Mož je vpliven in njegova beseda odločuje, tudi če ni pametna."

Janu je bilo vse eno, ali je mesto majhno ali veliko, Tanas se je pa zamislil.

"Čudno," je zamodroval, "amerikanska

mesta rastejo kot da ni meja. Ampak če je mož veljak, mora že imeti razloge, da ne mara velikanske metropole."

"Razloge?" se je nasmehnil gospodar Vandertass, čigar starši so prišli iz Nizozemske; "seveda jih ima. Jih bosta že spoznala, če ostane ta tukaj."

"Kako je pa z delom?" je vprašal Jan.

"Tako kakor menda povsod. Včasih pridejo naročila, pa se dela dan in noč in delovodje vabijo delavce z najslajšimi besedami; kadar je opravljeno pa ni novih naročil, pa ni treba skrbeti za dopust. Po cele tedne, včasih mesece se lahko počiva. Tovarnar gre vsako leto v Evropo, baje zaradi kupčijskih zvez, češ da se mu smilijo delavci, če nimajo zaslužka, drugi pa pravijo, da najde tam boljšo zabavo kot v tej vasi. Zdaj nekaj govore, da namerava poslati zastopnika v Južno Ameriko, odkoder pričakuje nove kupčije. Morda je to res glavni namen, saj brez naročil ni dobička. Morda pa misli z enim udarcem ubiti dve muhi."

"Kako to?" se je začudil Tanas.

Vandertass ga je po strani pogledal in se namuznil.

"Mož, ki ga je izbral za agenta, ima lepo, mlado ženo in tovarnar ima v tem oziru dober okus."

"E—to so menda govorice. Sicer pa—če imam delo, me ne briga, kako se gospodar zabava," je skomizgnil Tanas.

Janu so pa šle druge reči po glavi.

"To je le ena tovarna," je dejal; "kako je pa z delom po drugih? Saj je malo razlike, kje dobi človek posla, le da ni treba postopati."

"No, povedal sem, da so vse, razen kožarne majhne. Morala bosta pač pogledati in poprašati. Seveda, izbira ne bo velika. Dandanašnji izurjenost v kakšni stroki ne pomeni veliko. Človek se mora včasih lotiti vsake reči, pozabiti, kar zna pa se učiti kakor novinec. Pa kaj? Če še nimata izkušnje v tem, jo že dobita. Svetoval bi vama, da sprejmeta za začetek, kar se vama ponudi. Pozneje se razmere morda zopet popravijo. Saj to ni prva kriza in zadnja tudi ne."

Tanas je zazijal.

"Križa?—Mislim sem, da primanjkuje dela le v Chicagu. Že to se mi zdi čudno. Tako veliko mesto..."

"In tako velika dežela, kaj? In to pride tako nagloma, he? Danes jih je dva milijona

brez dela, čez teden tri, v dveh mesecih pa že osem ali devet milijonov. Čudno, kajne? Pa vprašujete, zakaj in nihče vam ne zna prav razložiti. — E—če se bosta hotela pobrigati, in če vaju parkrat doleti taka sitnost, se bosta najbrže hotela brigati, bosta že malo bolje razumela, kako in zakaj. Ne mislita, da vaju hočem strašiti, ker to ne bi imelo pomena. Le dobro je, če ima delavec v sedanjih časih odprte oči in ušesa in kolikor mogoče odprto glavo..."

Gospodar je s tem končal in začel govoriti o drugih rečeh, o jezeru, letoviščarjih, mestnih trgovinah, okoliških kmetijah in sploh o tem, kar je mislil, da utegne nove naseljence zanimati. Jan je najpazneje poslušal, ko je opisoval farme in obžaloval nekatere delavce, ki so verjeli sladkim besedam zemljiških agentov, pustili delo v tovarni ali rudniku, misleči, da bodo na kmetiji našli raj pa so našli še hujše garanje in še manj plačila.

"Je že res, da je sempatje zemlja dobra in se proda, kar se pridela, ampak take kmetije so redko kdaj na prodaj. Ampak agent bi bil neumen, če ne bi dajal kupcem prav takih farm za zgled, pri tem pa prodajal zemljo, katere noben domačin ne bi maral."

Jana je zaskrbelo, da so morda tudi Goriančevi sedli na take limanice. Toda pesimizem mu ni bil prirojen in potolažil se je, da je Tinkin oče preudaren in izkušen mož in da njegovemu dekletu ne more biti namenjeno tako grdo razočaranje. Ne da bi kaj globoko prodiral v skrivnosti sveta in življenja, ga je navdajala lahka vera v nekakšno vesoljno pravičnost, ki ne more dopustiti, da bi tako lepo, mlado in pošteno bitje kot je Tinka po krivem trpelo. Njena farma mora biti lepa in rodovitna in obdelavati jo, bo samo čisto veselje. Tako se jo otresel brige in obraz se mu je zjasnil. Tanasa pa je vse gospodarjevo pripovedovanje le dolgočasilo. Sanjal je o prijetnem delu in dobrem zaslužku, ki čaka nanj in mu ne more uiti. Saj je prišel po to v Ameriko...

6.

Drugo jutro sta se podala na pot za ciljem. Oba sta bila polna najlepših upov. Oči so jima bile jasne in noge so krepko stopale.

Tanas je dregnil Jana.

"Čuj, najin hišni gospodar je čudak. Ali se ti ne zdi?"

“Zakaj?” se je začudil Jan.

“Kako je govoril! Kaj ga brigajo tovarnarjeve zadeve? Sploh ne verujem v take hudoobne govorice. To je sama zavist. Ne vem, ali sva storila prav, da sva se nastanila v njegovi hiši.”

“Ne razumem, kaj misliš,” je odvrnil Jan.

“Ne razumeš. Marsičesa ne razumeš. Tvoje misli so prekratke. Meni njegovo govorjenje ni bilo všeč. Zdi se mi, da spada med tiste hujškače, ki delajo zdražbe med delavci in gospodarji.”

“Kakšne zdražbe! Midva sva komaj prišla sem, on pa pozna mesto in ljudi. Pa kaj bi zdaj govorila o tem, ko imava druge naloge.”

Tanas bi bil rad nadaljeval in prepričal Jana, da se je treba varovati zdražbarjev, ki zapeljujejo lahkovernike v nesrečo, toda zmanjkalo mu je časa. Stala sta pred kožarno. Ko sta vstopila, jima je pogum nekoliko upadel in precej ponižno sta vprašala vratarja, ali se sprejemajo delavci. Vrtar ju je pomeril in ju odvedel do pisarne.

“Ne vem, kako je danes. Stopita noter. Tam vama povedo.”

Obrnil se je in odšel s prisilno ponosnim korakom—kajti leta so mu pritiskala na ledja—kakor mož, ki je opravil svoje. Ona dva sta si začela popravljati obleko in gladiti lase, kar je bilo povsem nepotrebno in naposled je Jan potrkal. Moral je ponoviti, ker so bili njegovi prsti prvič preskromni.

Tedaj sta začula “Come in!” in sta vstopila.

Ko sta uradniku razložila, po kaj sta prišla, je ta segel v mizni predal in jima pomolil dve poli z dolgo vrsto natisnjenih vprašanj.

“To le izpolnita.”

Pogledavala sta zdaj poli, zdaj uradnika, zdaj eden drugega in nista vedela, kaj početi.

“Tam za mizo sedita in napišita odgovore na vprašanja!” je zagodrnjal uradnik.

Jan se je prvi zdramil.

“Treba bo vse prečitati.”

“To je veliko vprašanj,” je zašepetal.

“Menda pač. Kar mislite, to je, da ne razumete. Sta pač greenhorna, kaj?”

Jan že dolgo ni slišal te besede in mučno ga je zadela.

“Ne,” je pohitel, “greenhorna nisva. V Chicagu sva delala . . .”

“Tukaj sta rekruta. In pozna se vama. Jaz nimam časa, da bi se ukvarjal z vama. Zaradi mene lahko vzameta poli domov pa ji prineseta, kadar bosta izpolnjeni. Najdita koga, da vama pomaga. Ampak odgovorite resnično na vsa vprašanja, če se imata rada.”

Nato se je zatopil v neko knjigo in se ni več zmenil zanja. In tako sta odšla.

S tem je bilo prvi dan njuno romanje končano in proti večeru, ko se je Vandertass vrnil z dela, sta ga ponižno prosila, da jima pomaga pri težkem delu. To je storil rad in v kratkem času sta bili obe poli popisani. Potem je vprašal, kje sta še kaj potrkala.

To ju je spravilo v zadrego.

Jan je razložil. “Ko nama je dal ti poli, nisva mogla nikamor drugam. Najprej morava počakati, kaj bo v kožarni. Če bi zvedeli, da sva iskala dela še drugod, bi nama lahko zamerili.”

“To ni razlog, da bi vaju glava bolela. Jutri pojdita od tovarne do tovarne, dokler ne najdeta dela, če ga sploh najdeta. Skoraj povsod bodo zapisali vajina imena in vama obljubili, da vaju pokličejo, kadar bo kaj. Ampak še se bosta ozirala na to, bosta lahko čakala do sodnega dne.”

Drugi dan se jima je zdanilo, da je imel prav. Proti večeru niso njune noge več tako krepko stopale in v očeh ni bilo toliko sijaja kot ob začetku romanja. Ko je minil teden, sta obredla vsa podjetja in nikjer nista dobila nič drugega kot obljube. Tanas je začetkoma godrnjal, potem je rohnal in naposled je začel Janu očitati, da ga je zvalil v kraj, kjer bo zapravil zadnji prihranjeni cent in bo v tujem kraju izgubljen. Ob tej misli se je zasmilil sam sebi in se zacmeril. Hotel je, da se takoj vrmeta v Chicago in tam še enkrat poskusi svojo srečo. Tam je še mnogo tovaren, v katerih nista vprašala za delo; mesto je veliko in razmere so se gotovo že popravile. Napel je vso svoje ne premočno zgovornost, da bi pregovoril Jana, toda ta je bil gluh za vse pridušavanja.

“Pred odhodom sem ti povedal, da nisem za nič odgovoren, torej mi ne moreš ničesar očitati. Tudi v Chicagu se ne gode čudeži. Veliko mesto, seveda pa tudi veliko ljudi, ki iščejo dela. Po celi Ameriki se tudi ne moreva

klatiti. Ampak stori, kar hočeš, jaz ostanem tukaj in počakam, dokler ne najdem kaj."

Ko je Tanas spoznal, da je vse njegovo prigovarjanje ob ob streno, se je godrnjaje vdal. Pred božičem se je raznesel glas, da je kožarna dobila veliko naročilo iz Francije, ali iz Belgije, ali sploh neke iz Evrope. Oba sta tedaj dobila dela. Plača je bila sicer skromna, toda obljubili so jima, da se utegne zboljšati, kadar se "časi" popravijo. Sedaj mora vsakdo biti vesel, če ima sploh dela.

Jan je bil vesel ob misli, da ne bo brez posla, kadar pride Tinka. Bodočnost se mu je zdela zopet polna rož in medu...

7.

Pomlad je prišla zgodaj v deželo in ko so se Gorjančevi preselili na svoje nove posestvo, so jim sosedge čestitali, da so vjeli tako nenavadno lep čas. "Sicer imamo tukaj precej dolgo zimo in kadar ta mine, pritisne vročina brez naznanila," so pravili. A ko se je Gorjančev obraz podaljšal kot da se hoče razlezi, so ga tolažili, češ jeseni so lepe in navadno se dolgo upirajo zimi. Agent je prišel, ga vodil po okolici in mu razkazoval kmetije, na katere so lastniki bili ponosni in so ga pozdravljali kot soseda. Njemu, ki se je še spominjal na vasi v stari domovini, se je ta soseščina zdela malce čudna in kmalu je uganil, zakaj ima skoraj vsak farmar avto. V starih časih—pred kakšnimi desetimi leti—so rabili konje, kadar je bilo treba iti v mesto in so s tem potratili ves dan. Odrasli otroci so začeli godrnjati in prav so imeli; tudi kmet ne sme zaostajati za svojim časom, če hoče kaj doseči. Zdaj rabijo traktorje in druge stroje in na ta način vendar nekako rinejo naprej.

Gorjanec je kimal, čestital po dve, tri milje oddeljenim sosedom, ampak duša mu ni bila zelo vesela, zakaj tako kmetovanje mu je bilo popolnoma novo, on pa je ljubil stare čase in njih navade, ne glede na to, da se mu je gospodarjenje s stroji zdelo primerno za graščake, ne pa za navadnega kmeta, ki mora računati, kadar je treba kupiti lopato, koso ali motiko. Po tihem si je dejal, da ima njegova družina lepo število rok in te bodo že toliko opravile, da se ne bo treba bati vražjih strojev.

To je na njegovi kmetiji res postalo pravilo. Delali so fantje, delala so dekleta, žena je delala v hiši in tudi pomagala na polju,

sama pa se je lotil popraviljanja v hiši, v hlevu in v kokošnjaku. Vse je bilo videti tako zapuščeno kot da že sto let nihče ni živel na kmetiji. Ko se je zrak ogrel, je začel plevel pokrivati vse polje, kjer se pa ni prikazal, je bil pesek, s katerim so se vetrovi igrali, izpreminjajočo oblike površine. Izprva je delal vsakokrstne načrte; tukaj bo sejal to, tam bo sadil ono, kupil bo par konj in par krav, prve za delo, druge za mleko, kokošnjak bo povečal in prodajal jajca, okrog hiše bo nasadil drevja in tudi na trto ne bo pozabil.

Žena je vse mirno poslušala, le kadar so se ji njegove slike zazdele prebujne, je dejala: "Z jezikom se nič ne opravi, tebe pa ni nič drugega kot jezik. Dvajset let bo treba, preden bo to podobno pošteni kmetiji. Ali misliš, da bodo otroci tako dolgo ostali doma?"

Začudil se je. "Kam pa naj bi šli, ko imajo tukaj dom?"

"Kam si pa ti šel, ko si začel rabiti britev?"

Gorjanec ni hotel misliti na to. Vsaka roka je bila potrebna in še dovolj jih ni bilo—ne za vse njegove načrte, ampak za najnujnejše delo in komaj četrtnina farme je bila prvo leto obdelana, dasi so vsi začeli robotati, ko se je zdanilo in je le tema naznanila delopust. Njemu samemu se je včasih zazdelo, da je bil agent velik lažnivec. Rad bi mu bil to povedal, toda moža ni bilo več blizu. Sosedge so pravili, da je v tem kraju zaključil kupčije in prodaja sedaj zemljišča v Floridi. To je bil Gorjancu dokaz, da je goljuf, kajti njega je na vsak način prevaril in zdaj je ušel, da vara druge ljudi. Na svetu ni več pravičnosti in poštenja, kakršno je bilo v njegovih časih...

Tudi Tinka je plela, sadila jagode, okopavala in sploh delala kot da je bila rojena na kmetih. Vsak večer jo je bolel križ, da se je komaj vzravnila in na polju je pogostoma mislila, da mora ta hip pustiti vse pa leči in spati tri dni in tri noči. Toda kakor da je bila taka neizprosna postava, je z globokim vzdihom odpravila vse in garala dalje do noči. Pri tem pa je premišljevala, kaj da je z Janom, ali res še misli nanjo kot ji je na skrivnem pisal, kdaj ga bo videla in kaj bo sploh iz njene ljubezni. Bilo ji je kakor da je minilo sto let, odkar sta bila zadnjič skupaj in še ne ve, kdaj najde priliko, da ga zopet vidi. Če se ne bi bala očeta, bi mu pisala, da naj pride na farmo, a če bi to storil, bi bil ogenj na strehi in

morda bi bilo vse izgubljeno. Zakaj se očetje tako boje za svoja dekleta in jim nič ne zapajo? Fantje imajo vso prostost in nihče jih ne vpraša, kam gredo, kaj delajo, kje so tako dolgo bili in s kakšno družbo so se mešali. Zakaj je hči kakor privezana in mora polagati račun o vsakem koraku?

Tinki ni prihajalo v glavo mnogo misli o bodočnosti; sedanost je bila prepolna brig in vprašanj. Vendar pa se je včasih spomnila, da vodi ljubezen v zakon in to bi bila rešitev iz sužnosti, v katero bo obsojena, dokler bo doma. Te misli se je malce ustrašila kot da je pregrešna, zatajiti si pa le ni mogla, da je sladka. Sicer pa o zakonu ni imela skoraj nobenih drugih misli kot da bosta z možem vedno skupaj in da si bosta polagoma naredila skromen dom, kjer bosta sama svoja.

Nekaj dolgih tednov je minilo in Tinki se je zdelo, da so se leta vlekla v neskončnost. Tedaj je oče naročil sinu Tonetu, da naj gre v mesto po krmo za kokoši.

"Pa glej, da te ne ukanijo in ti ne namešajo peska med zrnje!"

"Dobro veste, zakaj pošiljate mene. Sami se bolj zanašate name kot na sebe. Torej so te pridige odveč," se je nasmejal Tone.

"Pa vrni se še danes in ne pozabi, kje ti je dom."

"Haha! Lahko bi se zmotil in odšel v Chicago."

"Tebi bi bilo že podobno. Kaj vem, kje vse imaš dekleta."

"Le eno na vsak prst, le eno, oče. Jaz nisem tako hud kot ste bili vi, ko ste bili mladi."

"No, no . . ."

Žena je slišala razgovor pa se je spomnila, da potrebuje tudi sama nekaj blaga iz mesta.

"Vzemi Tinko s seboj," je dejala, "ona ve, kaj hočem."

"Ali ne bi mogel Tone sam opraviti?" je vprašal oče.

"Tone? Ta ne razloči predpasnika od rute."

Tonetu je bilo prav, ker se ni rad ukvarjal z ženskimi posli in tako je Tinka naposled prišla v mesto. Brat je vso pot govoril in zbijal šale, Tinka pa je premišljevala, kako bi se mogla sniti z Janom. Tone je opazil, da ga posluša le z enim ušesom in jo je vščipnil: "Če ti je žal, da greš v mesto, te pa odpeljem na-

zaj. Zakaj nisi povedala, da bi rada ostala doma? Če ne razumem dosti o materinem blagu, bi morda pač našel kakšno dekle, ki bi mi pomagalo."

Tinka je spoznala, da nima drugega izhoda kot zaupati mu in mu je povedala, kolikor se ji je zdelo potrebno. Tone se je tako glasno nasmejal, da sta se konja skoraj splašila.

"Lahko bi mi bila takoj povedala. Saj nisem tako neumen kot se zdim in da je Jan le zaradi tebe v mestu, se lahko na prste izračuna. Le meni prepusti, jaz ti ga pripeljem in lahko se pomenita in poljubujeta do utrujenosti."

"Tone!"

"No, kaj pa sem dejal hudega? Ljubezen brez poljuba je kakor žganci brez ocvirkov."

Tone je bil v takih rečeh očitno izvedenec. Ko sta prišla v mesto, jo je pustil samo, da je nakupila, kar je mati naročila, kajti spremljanje po trgovina mu je bila večja muka kot preorati deset oral ob najhujši vročini. Ko pa sta se popoldne sešla, kjer sta se zmenila, je bil s Tonetom Jan. Imeli so skupaj južino in nato se je Tone poslovil in odšel po "nujnih opravkih." Tinka in Jan sta bila srečna kakor dvoje otrok, ko najdeta, kar jima je prinesel Miklavž. Čas jima je minil kakor kratka minuta in ko se je Tone vrnil, sta se začudila, da sta bila dve uri skupaj. Bilo je treba odriniti domov pa se še nista nič zmenila, kdaj in kako se zopet vidita.

"Zaljubljeni ljudje so vedno nerodni," je zamodroval Tone. "Vse mogoče težave si izmišljujejo, ko je stvar vendar tako enostavna kakor orehe tretji. Jan naj pride na farmo, kadar ne dela. Jaz bi šel za svoje deklet dvajset milj daleč in Jan ima tudi zdrave noge."

"Tone! Kaj bo dejal oče?"

"Kaj bo dejal! Kaj bo dejal! Pojesti ne more ne njega, ne tebe. Jan je zvedel, da smo prišli na farmo pa nas pride obiskat. To je čisto naravno. Oče bo morda godrnjal, ker brez tega ne bi bil zdrav. Pa kaj? Od tega še nihče ni umrl."

Tinka se je bala kot so se bala vsa dekleta, Jan pa je z velikim zadoščenjem sprejel Tonetov nasvet in Tinka, četudi ni mogla pregnati strahu iz srca, se je vdala.

"Saj oče ni tako hud kot se zdi," je razlagal Tone. "Zanj je svet še vedno tam, kjer je bil v njegovi mladosti, ampak če se mu poka-

že, da so ljudje medtem iznašli nekoliko novih reči, jih ne more zanikati."

Prihodnjo nedeljo sta Jan in Tanas prikorakala na farmo in vsi so bili začudeni, tudi Tinka, ki ni pričakovala obiska tako hitro.

Gorjanec ni bil ne prijazen, ne neprijazen. Zdelo se mu je prav, da se oglasijo znanci iz prejšnjih dni; ampak v hiši so bila dekleta in zaradi tega je na mlade fante vedno treba paziti. Trudil se je zatorej na vso moč, da bi jih držal narazen, pri čemer ga je pa ovirala žena, ki je imela o uljudnosti drugačne pojme od njega. Tinka je morala biti zadovoljna s tem, da je mogla biti v družbi in včasih pogledati Janu skrivoma v oči, a že to se ji je po dolgi ločitvi zdelo kakor preddvorje raja.

Ko sta se v mraku Jan in Tanas poslovila, je Gorjanec mrmral, da je njegova hiša vedno odprta, toda ko sta odšla, je z zelo resnim glasom posvaril dekleta, da naj pazijo na svoje oči, kadar so mladi fantje blizu, ki imajo mnogo namenov, ampak dobrih nič.

Hčere so povesile oči. Mati pa je vprašala:

"Kakšne namene pa si imel ti, ko si bil mlad?"

8.

Jan se je tako navadil, da je prihajal skoraj vsako nedeljo v Gorjančevo hišo in začetkoma ga je Tanas spremljal, največ zaradi tega, ker ni imel boljše družbe. Potem je Jan kupil kolo in ko so se dnevi daljšali, se je čisto tudi me dtednom po delu odpeljal na farmo. Gorjanec ga ni nič kaj radostno pozdravljal, toda Jan ni opazil njegove godrnjavosti, ali pa se je vsaj delal kot da je ne opazi. V hiši je bilo vedno kaj dela, orodje je bilo treba popravljati, namestiti novo pumpo in Jan ni vpraševal, ampak se je kar lotil in storil, kar je bilo treba. Gorjanec je vsled tega prišel v čudno zagato. Sumil je že, da hodi za Tinko in to je na tihem preklinjal in ga skušal kolikor mogoče ovirati. A kadar je imel kakšno sitno delo, se je instinktivno oziral, ali je Jan v bližini.

"Če vsaj ne bi toliko gobezdal!" je odgovoril ženi, ko ga je enkrat pohvalila zaradi njegove priročnosti, kajti tudi pri njenem delu je znal pomagati, če je bilo treba popraviti ognjišče ali kaj podobnega. "Nihče ga nič ne vpraša, pa klepeče in klepeče kakor da

je najet za to. Eno stvar pove, pa jo ponovi desetkrat. Koprivo izpuli pa govori o tem s tako važnostjo kot da je ubil lisjaka."

"Ali misliš, da je vse čista modrost, kar govoriš ti? Pusti mu veselje, če rad govori; saj ni nikjer zapisano, da moraš poslušati."

Z ženo se je bilo Gorjancu najteže prepirati. Vedno je čutil, da bi ji lahko krepko odgovoril, pa nikdar ni našel pravih besed. In tako se je po dveh letih Janovih obiskov zgodilo, da je žena nekega prijela njega in Tinko za roke, ju odvedla do očeta in dejala: "Ta dva se hočeta poročiti. Zdaj čakata na tvojo besedo, da ti je prav. No, povej jima. Kaj bi odlašala, ko ne bo jutri nič drugače kot je danes?"

Gorjanec je hotel vzrožiti. Tako se je zgodilo za njegovim hrbtom in žena jima je dajala potuho. Pokazati bi moral, da je gospodar v svoji hiši in reči, da ne bo kruha iz te moke. Kaj? Da bi njega vodili za nos? Tinki bi rad očital kaj hudega, pa mu ni prišlo nič na misel. Pa vendar—njegova hči, da bi vzela to šlevo?

"Kaj pa čakaš?" je vzkliknila žena. "Saj vidiš, kako je. Rada se imata, kaj bi torej drugega?"

"Pa naj bo," je odgovoril Gorjanec in sam ni vedel, kako mu je beseda prišla iz ust. Ko je pozneje premišljal, je bil prepričan, da je hotel reči "ne," pa je rekel "da." In zdaj je, kar je. Tone je prišel v sobo s svojim glasnim smehom.

"Ali bo poroka, oče?"

"Kar si skuha, to bo jedla," je oče zamrmral. "Jaz si lahko umijem roke."

"Nič se ne bojte, Tinka zna kuhati. "Pred dvema leti bi vam bil lahko povedal, kaj se bo spredlo, le vi ste bili ves čas slepi. Ampak tako je. Stavim, da se je tudi vaš oče ujedal, ko ste se vi ženili. Njegov oče morda tudi. Tako je to šlo od očeta do sina. Kakor je mojster lasal vajenca, tako je ta, ko je sam postal mojster, mislil, da se mora znesti nad svojim vajencem. Zdaj pa ni več veliko mojstrov in tudi vajencev stare sorte ne."

"Kaj čvekaš? Jaz nisem Janov oče. Dekle ni fant."

(Dalje prihodnjič)

OPOMIN IN PROŠNJA

S to številko zaključuje Cankarjev glasnik tretje leto svojega življenja. Vsem naročnikom Cankarjevega glasnika, ki imate poleg naslova številko 8-40, je to znamenje, da je Vam s to številko naročnina potekla. Če je pa Vaša številka poleg naslova manjša in kolikor je manjša, toliko mesecev že dolgujete na naročnini.

Ker Cankarjev glasnik nima kapitalistov in bankirjev na svoji strani, da bi mu priskočili na pomoč, kadar se nahaja v denarnih potežkočah, smo primorani se obrniti s skromno prošnjo na Vas naročnike, da poravnate naročnino sami, ako pa Vas v kratkem času obišče naš zastopnik ali zastopnica, pa plačajte naročnino njemu ali njej. Prosimo Vas, ne odlašajte! Ker Cankarjev glasnik je v največji meri odvisen od plačanih naročnin. Pošljite money order (poštno nakaznico) ali pa draft ček še ta mesec.

Mi moramo plačevati svoje obveznosti tiskarni, knjigovoznici in pošti. Pošti moramo naprej plačati. Tiskarna in knjigovoznica tudi nimata rezervnega kapitala, da bi nas čakali s plačevanjem naših obveznosti.

Torej ne prezrite tega opomina in prošnje. Poravnajte naročnino takoj!

Uprava "Cankarjevega glasnika."

ČLANARINA CANKARJEVI USTANOVIM IN TISKOVNI FOND CANKARJEVEGA GLASNIKA

Prispevali od 23. aprila do 25. junija 1940:

Neimenovan, Cleveland, O.	\$ 1.00
E. K.	10.00
Anton Starman, Rock Springs, Wyo.	1.00
Dr. št. 147 SNPJ, Cleveland, Ohio	12.00
Progresivne Slovenke krožek št. 1, Cleveland, Ohio	6.00
Skupaj v tem izkazu	\$30.00
Zadnji izkaz	\$134.75

Skupaj od 23. decembra 1939 do 25.
junija, 1940\$164.00

Odbor Cankarjeve ustanove in Cankarjevega glasnika se zgoraj omenjenima organizacijama in posameznikom iskreno zahvaljuje. Želeli bi, da bi dobili mnogo posnemovalcev.

Liberalna "Nation" pripoveduje iz italijanskih virov: "Kadar je deset Italijanov skupaj, je med njimi deset fašistov. Kjer je en Italijan, tam ni nobenega fašista."

JOE POZELNIK

15721 WATERLOO ROAD — CLEVELAND, OHIO

Pri nas dobite izvrstne pijače in prigrizek, kakor tudi razvedrilo na naših šestih kegljiščih. Uljudna postrežba in zmerne cene

KOLIKO STORITE ZA CANKARJEV GLASNIK?

Če ste res napredni, pokažite to tudi z dejanjem. Cankarjev glasnik je napredna delavska kulturna revija za leposlovje in pouk. Priporočite svojemu prijatelju ali znancu, da si jo naroči. Za obstoj in napredek izobraževalnega časopisa je potrebno sodelovanje vseh, ki so za napredek!

Cankarjev glasnik potrebuje zastopnikov, posebno še izven Clevelanda. Priglasite se! Pišite upravništvu, ki bo rade volje dalo vsa pojasnila. Naslov: 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

NAROČILNA NAKAZNICA NA CANKARJEV GLASNIK

IME: _____ NASLOV: _____

Plačal \$ _____ c _____ Dne _____ 19 _____ Zastopnik: _____

DRENİK
BEVERAGE DISTRIBUTING, INC.
INC.

Erin Brew and Duquesne Beer and Ale

22376 LAKELAND BLVD. CLEVELAND, O.

KEnmore 2739

KEnmore 2430

Prijazno vabilo na
PIKNIK
Cankarjeve ustanove

ki se vrši

**V NEDELJO 11. AVGUSTA NA IZLETNIŠKIH PROSTORIH
DRUŠTEV SNPJ.**

Čitatelji in prijatelji Cankarjevega glasnika ste uljudno vabljeni, da se udeležite tega piknika v velikem številu. Pripeljite tudi svoje prijatelje. Telesnih dobrot in drugih zabav bo dovolj. Pridite!

Vabi, odbor Cankarjeve ustanove.